

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Jurgitos Abišalaitės
neakivaizdinio skyriaus
V kurso (5 metų), komercinės teisės
studijų šakos studentės
studento pažymėjimo numeris 620952
Jurgita.Abisalaite@ef.stud.vu.lt

**Bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo įtaka finansiniam
stabilumui Lietuvoje ir Europos Sąjungoje**

Magistro darbas

**Regulation of the corporate governance of banks impact to financial stability
in Lithuania and the European Union**

Vadovas: lekt. dr. Tomas Kontautas
Recenzentas: doc. dr. Andrius Smaliukas

Vilnius
2011

TURINYS

IŽANGA	2
1. REIKALAVIMAI BANKŲ KORPORATYVINIAM VALDYMUI IR JŲ TRŪKUMAI	7
1.1. Bankų korporatyvinio valdymo vystymasis pereinamuoju ekonomikos laikotarpiu.....	9
1.2. Įgaliotojo – įgaliotinio problema	12
1.2.1. Akcininkai.....	16
1.2.2. Stebėtojų taryba	18
1.2.3. Rizikos valdymas	21
1.2.4. Išorės auditoriai.....	22
1.2.5. Priežiūros institucijos.....	25
1.2.6. Interesų konfliktai	28
1.2.7. Veiksmingo korporatyvinio valdymo principų diegimo bankuose problemos.....	30
2. ATLYGINIMŲ NUSTATYMO POLITIKA	35
2.1. Finansinio sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos įgyvendinimas.....	37
2.2. Direktorių atlyginimų nustatymo politikos įgyvendinimas	38
3. ATSKIRŲ EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ ĮGYVENDINAMOS PRIEMONĖS	41
3.1. Lietuva	42
3.2.1. Finansinio tvarumo įstatymo priemonės.....	42
3.2.2. Minimalūs darbo užmokesčio politikos reikalavimai	46
3.2. Jungtinė Karalystė.....	48
IŠVADOS	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IŽANGA

2008 m. rudenį žlugus Lehman Brothers bankui ir dėl rizikingų JAV hipotekinių paskolų netinkamo pakeitimo vertybiniais popieriais (angl. *securitization*) kilusios finansų krizės mastas privertė visų valstybių valdžios institucijas susimąstyti apie tikrąjį finansų įstaigų, o ypač komercinių bankų stabilumą, jų reguliavimo ir priežiūros sistemų tinkamumą atsižvelgiant į finansines inovacijas visame pasaulyje. Atlikus stambias valstybinių lėšų injekcijas JAV ir Europos Sąjungoje, siekusias iki 25 procentų bendrojo vidaus produkto, buvo parodyta stipri politinė valia dėl finansų krizės padaryti visapusiškas išvadas, kad tokia padėtis ateityje nepasikartotų.¹

2009 m. kovo 4 d. komunikate², kuris yra tam tikra finansų rinkų teisinių pagrindų ir priežiūros reformos programa, parengta pagal J. De Larosière ataskaitos rekomendacijas³, Europos Komisija (toliau – Komisija) pareiškė ketinanti atsižvelgdama į finansų krizę išnagrinėti finansų įstaigų, ypač bankų, taikomas įmonių valdymo taisykles ir praktiką, o prireikus parengti rekomendacijas arba pasiūlyti teisinio reguliavimo priemones, kad šiame svarbiame ekonomikos sektoriuje būtų ištaisyti galimi bankų ir kitų finansų įstaigų valdymo sistemos trūkumai. Korporatyvinio valdymo stiprinimas yra Komisijos inicijuotos finansų rinkų ir krizių prevencijos programos šerdis. Neįsisažmoninus dėl netinkamo korporatyvinio valdymo kylančių pavojų ir jų tinkamai nevaldant, tvarus augimas neįmanomas.

Kaip pabrėžiama J. De Larosière grupės ataskaitoje⁴, tenka konstatuoti, kad bankų valdymo ir priežiūros organai dažnai nesuvokė nei jiems kylančių pavojų pobūdžio, nei masto. Akcininkai ne visada tinkamai atliko savo kaip įmonių savininkų vaidmenį. Nors korporatyvinis valdymas nebuvo tiesioginė krizės priežastis, realių kontrolės mechanizmų nebuvimas labai prisidėjo prie pernelyg rizikingų komercinių bankų veiksmų. Šis apibendrinimas kelia nerimą juo labiau, kad pastarąjį dešimtmetį buvo laikoma, kad korporatyvinis valdymas kaip įmonių veiklos reguliavimo būdas turi daug teigiamų aspektų.

¹ 2010 m. birželio 2 d. Europos Komisijos žalioji knyga. Bendrasis finansų įstaigų valdymas ir atlyginimų politika [interaktyvus]. KOM(2010) 284 galutinis [žiūrėta 2010-10-25], p. 2-30. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0284:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-10-25].

² 2009 m. kovo 4 d. Komisijos pranešimas pavasario Europos Vadovų Tarybai. Europos ekonomikos atkūrimo skatinimas [interaktyvus]. KOM(2009) 114 [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0114:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-11-20].

³ DE LAROSIÈRE, J., et. al. *The High-Level Group on financial supervision in the EU report* [interaktyvus]. 2009-02-25 [žiūrėta 2010-09-10], p. 19-68. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf> [žiūrėta 2010-09-10].

⁴ *Ibid.*, p. 16.

Taigi, arba dabartinė korporatyvinio valdymo tvarka bankuose yra netinkama, arba ji nebuvo tinkamai taikoma.⁵

Finansinių paslaugų srityje valdant įmones privaloma atsižvelgti į kitų suinteresuotųjų šalių (indėlininkų, kreditorių ir pan.) interesų pusiausvyrą bei finansų sistemos stabilumą, nes šioje sistemoje nuolatos veikia daug dalyvių. Tuo pačiu svarbu išvengti moralinės rizikos (angl. – *moral hazard*)⁶, kuri gali kilti pernelyg rizikingai elgiantis sąmoningai pasinaudojant draudimu ar kitomis garantijomis, ir taip nepanaikinti privačių subjektų atsakomybės. Todėl stebėtojų taryba, prižiūrima akcininkų, turi duoti tinkamą pavyzdį ir nustatyti jos valdomos įstaigos strategiją, rizikos profilį ir mastą. Korporatyvinio valdymo reikalavimai taip pat turi atitikti įstaigos tipą, priklausomai, ar tai, pavyzdžiui, mažmeninis ar investicinis bankas, ir, žinoma, įstaigos dydį.

Galima išskirti tokias pagrindines šio tyrimo **problemas**, pagrindžiančias tyrimo **aktualumą**:

1. finansinis nestabilumas, bankų korporatyvinio valdymo netinkamas reguliavimas ir nepakankama priežiūra;
2. bankams taikomų korporatyvinio valdymo taisyklių ir praktikos netinkamumas, trumpalaikiškumas;
3. teisinio bankų korporatyvinio valdymo reguliavimo priemonių ir jų lankstumo trūkumas keičiantis ekonominei situacijai;
4. pernelyg rizikinga bankų ir jų darbuotojų veikla bei atsakomybės vengimas, jos perkėlimas mokesčių mokėtojams;
5. bankų korporatyvinio valdymo strategijos ir reikalavimų, rizikos profilio ir masto reglamentavimo stoka.

Tendencijos. Tokios ir panašios problemos yra sprendžiamos ir Europos Sąjungos mastu. Europos Komisija 2010 m. vasarą buvo paskelbusi viešąją konsultaciją dėl bendrojo finansų įstaigų valdymo ir atlyginimų politikos bei išleidusi žaliają knygą⁷ šiuo klausimu. Taip pat pastebimos tokių problemų sprendimo iniciatyvos tam tikrose Europos Sąjungos valstybėse narėse. 2009 m. liepos ir lapkričio mėnesiais Jungtinėje Karalystėje buvo išleistos David Walker apžvalgos dėl bankų ir kitų finansinių institucijų korporatyvinio valdymo Jungtinėje

⁵ *Cit. op. 1.*

⁶ Moralinė rizika (angl. – *moral hazard*) – tai ekonominis terminas, apibrėžiantis situaciją, kai asmuo gali elgtis neatsakingai, piknaudžiauti, turėti nesąžiningų ketinimų, prisiimti per didelę riziką žinodamas, kad nesėkmės atveju galės pasinaudoti draudimo išmoka ar kitomis garantijomis

⁷ *Cit. op. 1.*

Karalystėje⁸. Pastebimas tokių santykių reglamentavimo griežtinimas, tikslinimas ir pritaikymas prie pastaraisiais metais susiklosčiusios ekonominės recesijos situacijos ir už ją atsakingų asmenų atsakomybės prisiėmimo skatinimo.

Pagrindinis šio darbo **tikslas** – išsamiai ir visapusiškai įvertinti, palyginti bei išanalizuoti Lietuvos ir Europos Sąjungos komercinių bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo įtaką finansiniam stabilumui.

Siekiant nurodyto tikslo, buvo išskelti šie **uždaviniai**:

1. išanalizuoti bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimą ir jo esminius trūkumus Europos Sąjungos mastu;
2. išnagrinėti atlyginimų direktoriams ir kitiems bankinio sektoriaus darbuotojams nustatymo politiką;
3. iširti Lietuvoje įgyvendinamas teisinės bankų korporatyvinio valdymo priemonės finansiniam stabilumui sustiprinti;
4. pateikti pasiūlymus bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimui stiprinti.

Šio darbo **objektas** – korporatyvinio komercinių bankų valdymo bei bankinio sektoriaus darbuotojų atlyginimų politikos įtaka finansiniam stabilumui Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, atsižvelgiant į 2008 m. rudenį kilusią pasaulinę finansų krizę. Šiame darbe nebus plačiai nagrinėjami tokie valdymo aspektai kaip funkcijų atskyrimas bankų viduje, vidaus kontrolės funkcija, nepriklausoma apskaita.

Nagrinėjant bankų korporatyvinio valdymo įtakos finansiniam stabilumui aspektus bus naudojamos šiais teisiniais **metodais**:

- a) istoriniu – siekiant atskleisti, kaip tam tikros istorinės pereinamojo ekonomikos laikotarpio faktinės aplinkybės, įvykiai ir bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo vystymosi tendencijos keitė ir pildė dabartinį bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimą;
- b) loginiu – atskleidžiant šio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis normų turinį, apibendrinant ir darant išvadas, teikiant pasiūlymus; be to, nustatant bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo atskirų teisės normų pobūdį, t. y. siekiant

⁸ WALKER, D. *A review of corporate governance in UK banks and other financial industry entities: Final recommendations* [interaktyvus]. 26 November 2009 [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_261109.pdf> [žiūrėta 2011-01-28]. WALKER, D. *A review of corporate governance in UK banks and other financial industry entities* [interaktyvus] 16 July 2009 [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_consultation_160709.pdf> [žiūrėta 2011-01-28].

išsiaiškinti, ar reikia imperatyvaus ar dispozityvaus atskirų teisinių santykių reglamentavimo;

- c) sisteminiu – tiriant problemas, kurių neįmanoma išnagrinėti neatsižvelgus į sisteminius ryšius tarp tarptautiniu mastu veikiančių bankų ir finansų įstaigų grupių bei jų veikimą reglamentuojančių normų ir kitų, Europos Sąjungos bei nacionalinės teisės normų; analizuojant bankų korporatyvinio valdymo įtaką bankų vidiniam valdymui ir atvirkščiai;
- d) lyginamuoju – jis itin aktualus naujai kuriamoms teisės normoms, nes Lietuvoje dažnai teisės normos perimamos iš Europos Sąjungos ar kitų valstybių teisės aktų ir tikrąją šių naujų normų ar institutų prasmę galima suvokti tik analizuojant Europos Sąjungos ir atitinkamų užsienio valstybių teisės doktriną. Daug teisės normų, esančių Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose norminiuose teisės aktuose, iš esmės yra Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimų įtvirtinimas nacionalinėje teisėje. Lyginamasis metodas šiame darbe naudojamas lyginant bankų valdymo reglamentavimą Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje (kurioje bankininkystės veikla ir reguliavimas daugeliu atvejų yra labiau pažengusi nei kontinentinėje Europoje, o Jungtinės Karalystės sostinė Londonas yra vienas iš pagrindinių finansų centrų ne tik Europos Sąjungoje, bet ir pasaulyje) ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse; be to, lyginant bankų ir nefinansinių institucijų korporatyvinį valdymą atsižvelgiant į bankų veiklos specifiką ir griežtesnę priežiūrą;
- e) teleologiniu (įstatymo tikslo) – tikrosios teisės normos prasmės neįmanoma teisingai nustatyti, nenustačius tikslų, kurių siekia įstatymų leidėjas priimdamas konkrečią teisės normą ar konkretų įstatymą. Tinkamai taikyti teisės normą galima tik teisingai nustatčius jos tikslus, pavyzdžiui, aiškinantis, koks buvo įstatymo leidėjo tikslas, priimant vieną ar kitą Lietuvos Respublikos įstatymo ar kito norminio teisės akto straipsnį ar keičiant jo formuluotę; siekiant nustatyti įstatymų leidėjo valią remiantis prasidėjus finansų krizei skelbtomis viešosiomis konsultacijomis ir išleistomis žaliomis knygomis.

Pagrindiniais analizės **šaltiniais** bus pirmiausia Europos Sąjungos teisės aktai: direktyvos, reglamentai, rekomendacijos, gairės, komunikatai, bei Lietuvos įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai, reglamentuojantys bankų ir bendrai finansų įstaigų veiklą. Šiame darbe aptariamos problemos Lietuvos teisės sistemoje daugiausia reguliuojamos perkeltiant Europos Sąjungos teisės normas. Konkrečiai šia tyrimo tema nėra Lietuvos autorių mokslinių darbų ar teismų

praktikos, tačiau atliekant šį tyrimą remtasi Europos Centrinio Banko nuomonėmis. Tema yra dar nesena ir aktuali, todėl rašant šį magistrinį darbą daugiausia remiamasi Europos Sąjungos lygiu kilusių iniciatyvų medžiaga, kaip Europos Komisijos žaliaji knyga⁹, viešoji konsultacija¹⁰, bei Jungtinės Karalystės Walker apžvalgos¹¹, kitų šalių ir autorių literatūra.

⁹ *Cit. op.* 1.

¹⁰ European Commission summary of responses to Commission Green paper on corporate governance in financial institutions [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/governance/feedback_statement_en.pdf> [žiūrėta 2011-02-16].

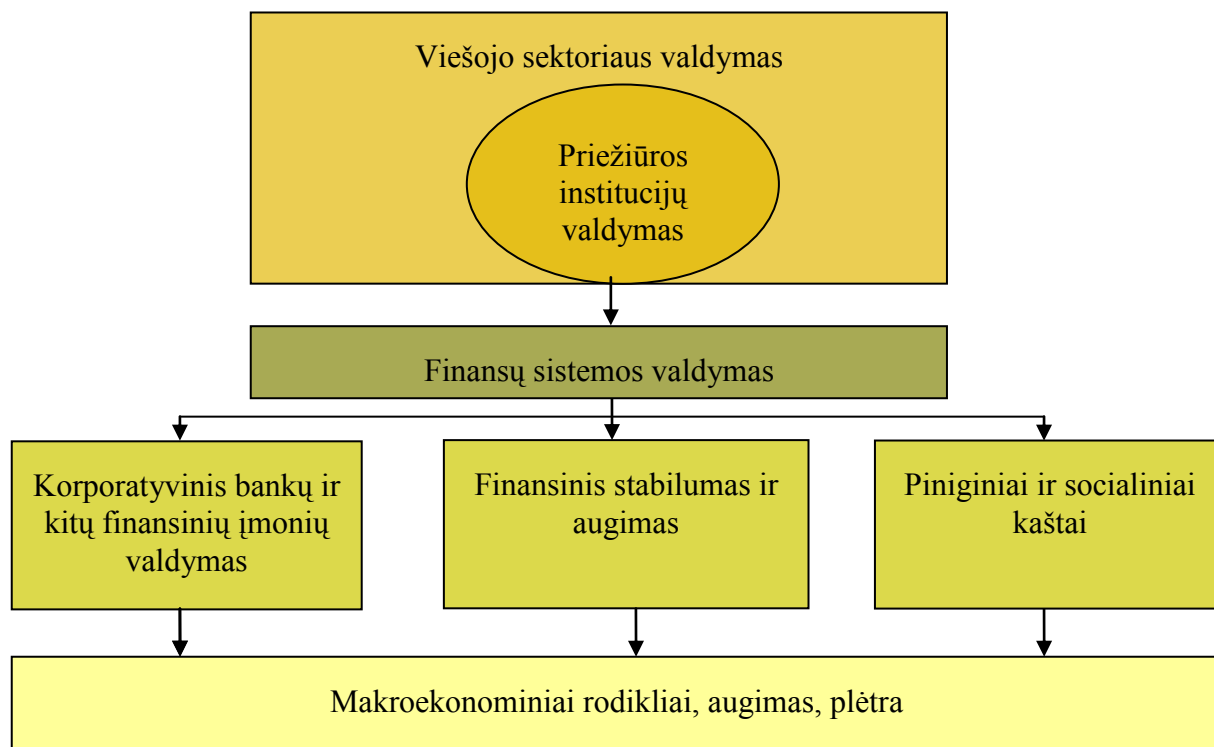
¹¹ *Cit. op.* 7.

1. REIKALAVIMAI BANKŲ KORPORATYVINIAM VALDYMUI IR JŲ TRŪKUMAI

Pagal tradicinį supratimą įmonės valdymas siejamas su įmonės vyresniosios vadovybės, valdybos, jos akcininkų ir kitų suinteresuotųjų šalių, kaip darbuotojai ir jų atstovai, tarpusavio santykiais. Ta sąvoka taip pat apibrėžiama struktūra, pagal kurią nustatomi įmonės tikslai ir priemonės jiems pasiekti ir užtikrinti pasiektų rezultatų priežiūrą (šiam darbe nebus plačiai aptariami tam tikri labai svarbūs valdymo debatų aspektai, konkrečiai – funkcijų atskyrimas finansų įstaigų viduje, vidaus kontrolės funkcija, nepriklausoma apskaita, kaip Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) korporatyvinio valdymo principuose¹²). Yra išskiriami penki bankų valdymo lygiai: vidinis, išorinis, korporatyvinis, institucinis ir tarptautinis. Svarbu, kad bet kurio lygio valdymas būtų kuo patikimesnis ir kokybiškesnis, nes jis daro įtaką finansiniam stabilumui ir ekonomikos plėtrai veikdamas įvairiais kanalais (žr. paveikslą apačioje). Šiam darbe bus koncentruojamasi į korporatyvinio valdymo reglamentavimą. Bankai veikiantys pagal patikimus korporatyvinio valdymo principus yra linkę efektyviau paskirstyti savo kapitalą ir reguliuoti skolininkų įsipareigojimus nei bankai, taikantys švelnesnius korporatyvinio valdymo reikalavimus.¹³

¹² OECD Principles of Corporate Governance [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2010-10-12], p. 11. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>> [žiūrėta 2010-10-12]

¹³ GARDÓ, S. *Bank Governance and Financial Stability in CESEE: A Review of the Literature, Focus on European Economic Integration*, Oesterreichische Nationalbank [interaktyvus], 2010/ Q1 [žiūrėta 2011- 02-06], p. 6-26 p. Prieiga per internetą: <http://www.oenb.at/en/img/fee_2010_q1_studies_gardo_tcm16-186369.pdf> [žiūrėta 2011- 02-06]

Šaltinis: GARDÓ, S. *Bank Governance and Financial Stability in CESEE: A Review of the Literature, Focus on European economic integration*, Oesterreichische Nationalbank, 2010/ Q1.¹⁴

Dėl tarpusavio priklausomybės finansų sistemoje ir veiklos pobūdžio, vieno banko bankrotas gali kaip domino efektas sukelti daugelio kitų finansų įstaigų griūtį. Dėl to gali staigiai sumažėti kreditavimas ir dėl finansavimo trūkumo kilti ekonomikos krizė, kaip tai parodė pastaroji finansų krizė. Siekiant finansinio stabilumo ir ilgalaikio bei tvaraus ekonomikos augimo komercinių bankų veikimas mokesčių mokėtojui tampa neišvengiamai svarbus. Dėl tos priežasties kilus sisteminei rizikai daugelio ES valstybių narių vyriausybės (nors Lietuvoje kol kas to neprireikė) buvo priverstos gelbėti bankus valstybės lėšomis.¹⁵

¹⁴ *Ibid.*, p. 8.

¹⁵ Cit. op. 1.

1.1. Bankų korporatyvinio valdymo vystymasis pereinamuoju ekonomikos laikotarpiu

Korporatyvinis valdymas, arba skolininkų stebėseną, be lėšų išleidimo į apyvartą ir jų paskirstymo, yra viena iš pagrindinių bankų funkcijų. Moralinės rizikos eliminavimui reikalingi ne tik informacijos, bet ir sankcijų taikymo mechanizmai, kai tik riboti ištekliai yra naudojami neefektyviai. Tačiau jei šios priemonės lengvai ir be per didelių kaštų neįgyvendinamos, bankų savininkų ir vadovų paskatos gali pasikeisti. Taigi bankų vidinio valdymo kokybė priklauso ne tik nuo korporatyvinio valdymo priemonių, bet didele dalimi ir nuo bankų sugebėjimo ir pasiryžimo jas įgyvendinti.¹⁶

Europos ekonomikos pereinamojo laikotarpio pradžioje (apie XX amžiaus devintąjį – dešimtąjį dešimtmetį) bankų sugebėjimas surinkti informaciją apie klientus ir sankcijų naudojimas buvo ribotas. Pirmiausia dėl režimų pasikeitimų bankai prarado daug informacijos apie klientus kauptos per dešimtmečius, kuri greitai tapo kone beverte dėl staigiai besikeičiančios ekonominės ir politinės situacijos. Kita vertus, patikimos informacijos įgyjimas buvo apsunkintas ekonominio neapibrėžtumo, trūkstančių kredito registru, netinkamos informacijos atskleidimo, aplaidžios ir nesažiningos apskaitos bei neaiškios ir nepastovios valdybos struktūros.¹⁷ Egzistuojantys bankai buvo prastos reputacijos, o jos kūrimas buvo sudėtingas atsižvelgiant į aplinkos neapibrėžtumą. Antra, sankcijų mechanizmų patikimumas, kaip užstato naudojimas ar bankroto procedūrų iniciavimas, dažnai buvo paveikiamas nenustatytų kreditorių teisių, netinkamos teisinės sistemos bei neefektyvių skolų išieškojimo procedūrų. Galiausiai, kad tinkamai atliktų savo korporatyvaus valdymo funkcijas bankams reikėjo tinkamos rizikos valdymo sistemos, kas buvo dar vienas trūkstamas išteklius minėtu pereinamuoju laikotarpiu. Tinkamas rizikos valdymas yra svarbus tiek bankų, tiek kitų įmonių efektyviam korporatyviniam valdymui ir turi apimti ir teisingą rizikos įvertinimą, ir veiksmingą rizikos priežiūrą. Taip pat ir atvirkštinis procesas yra svarbus, nes tinkamas korporatyvinis valdymas padeda geriau valdyti riziką.¹⁸

Iš bankų valdymo perspektyvos svarbu akcentuoti, kad galimybių trūkumas dažnai pasireiškia kartu su ryžto trūkumu. Yra paplitusi nuomonė, kad pereinamojo laikotarpio

¹⁶ *Cit. op.* 12, p. 19-22.

¹⁷ KIRÁLY, J.; K. MÉROO"; J. SZÁZ. Cases of Corporate (Mis)Governance in the Hungarian Banking Sector. In Gup, B. (ed.). *Corporate Governance in Banking: Global Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2007, p. 252-278.

¹⁸ *Cit. op.* 12, p. 19-22.

pradžioje bankai nebuvo suinteresuoti apriboti biudžetus. Pirma, dideli kaštai ir ilgos procedūros atbaidė nuo kreditorių teisių sustiprinimo. Antra, bankai tikėjosi, kad ateityje makroekonominė situacija padės atsigauti skolininkams. Trečia, vietoj to, kad imtųsi aktyvių veiksmų, bankai stengėsi nuslėpti nuo priežiūros institucijų savo finansines problemas. Ketvirta, dėl daugybės kreditorių iškilo nemokančiojo problema (angl. – *free rider problem*)¹⁹, kai vengiama prisiimti asmeninę atsakomybę tikintis, kad grupinė atsakomybė bus mažesnė. Penkta, alternatyvių kokybiškų projektų stoka ir per daug kad žlugtų (angl. – *too many to fail*)²⁰ problema skatino bankus ir toliau skolinti įsteigtiems, tačiau problemiškiems juridiniams asmenims. Tai atgrasė bendroves nuo restruktūrizavimo veiksmų, nors ir buvo toks poreikis. Galiausiai, siekdami pasipelnyti iš režimų griūties bankai taip pat buvo linkę taikyti švelnesnius biudžeto suvaržymus. Taigi netinkamas bankų korporatyvinis valdymas buvo ne tik neefektyvus bendrovių (bankų skolininkų) valdymo pasekmė, bet ir priežastis. Tokie autoriai kaip Berglof ir Roland²¹ teigia, kad negriežtų biudžeto suvaržymų tikimybė ir bankų žlugimai yra atvirkščiai proporcingi paskolų kokybei, skolų padengimo prieinamumui ir bankų kapitalizavimo lygiui t. y., kuo pirmųjų tikimybė didesnė, tuo antrieji mažesni ir atvirkščiai.²² Pereinamajam laikotarpiui tęsiantis aiškėjo, kad be tinkamos pareikalavimų sustiprinimo ir efektyvios skatinimo struktūros teisinės ir priežiūros sistemos, kontrolės pastangos nebus sėkmingos ir tęsis netinkamas kapitalo paskirstymas. Silpni biudžeto suvaržymai paplitę bankų ir kitose privataus kapitalo įmonėse, iškreipta skolų gražinimo kultūra bei skaidrumo, reikalavimų ir rizikos valdymo trūkumas privedė prie didelės naujų ir iš seniau likusių neveiksnių paskolų naštos. Tai paveikė vadovybės elgesį, kas paskatino bankus elgtis pagal minios dėsni ir imtis trumpojo laikotarpio strategijų. Paskatas iškreipianti blogųjų paskolų problema visų pirma reikalauja, kad būtų nustatytas šios problemos mastas. Tai yra nemažas iššūkis atsižvelgiant į bankų vadybininkų suinteresuotumą išlaikyti savo darbo vietą ir jų sugebėjimą nesunkiai nuslėpti kylančias problemas. Pasak Aghion, Bolton, Fries²³ šios problemos sprendimas priklauso nuo valstybės valdžios griežtumo lygio. Jei ji yra griežta ir

¹⁹ Nemokančiojo problema (angl. – *free rider problem*) – ekonominis terminas, reiškiantis, kad nemokantieji yra tokie visuomenės asmenys, kurie arba naudoja daugiau nei jiems priklausanti bendrųjų išteklių sąžininga dalis yra verta, arba moka mažiau nei jiems priklausanti bendrųjų išteklių sąžininga dalis verta.

²⁰ Per daug kad žlugtų (angl. – *too many to fail*) problema – tai situacija, kai buvo daug ir be griežtos priežiūros skolinama rizikingiems ir neperspektyviems juridiniams asmenims ar projektams tikintis, kad toks didelis šio reiškinio mastas negali visų besiskolinančiųjų priversti prie žlugimo, nes tai labai neigiamai paveiktų ekonomiką.

²¹ BERGLÖF, E.; ROLAND G. Soft Budget Constraints and Banking in Transition Economies. In *Journal of Comparative Economics*, 1998, nr. 26, p. 18-40.

²² *Cit. op.* 12, p. 19-22.

²³ AGHION, P.; BOLTON, P.; FRIES, S. Financial Restructuring in Transition Economies. Tilburg University. Center for Economic Research. *Working Paper 96111*, 1996.

atleidžia iš darbo netinkamus vadovus, uždaro nemokius bankus, bankai bus linę nepaskelbti apie visas blogas paskolas bei švelninti biudžeto reikalavimus. Kita vertus, jei reikalavimai per maži, nemokūs bankai yra gelbėjami nuo bankroto, o vadovybė lieka nenubausta, bankai bus linę pernelyg sureikšminti savo problemas. Optimalus informacijos kiekis bus atskleistas švelniuoju būdu sumažinant bankų paskatas nuslėpti blogąsias paskolas, tačiau derinant su blogųjų paskolų pervedimu už mažesnę nei minimalią veiksnių paskolų kainą į pagalbos banką (angl. – *hospital bank*), kuris padėtų išspręsti blogųjų paskolų problemas. Siekiant tinkamai sutvarkyti bankų balansus svarbu suprasti ryšį tarp vadovybės darbo ir blogųjų paskolų. Skirtingų autorių atlikti tyrimai rodo panašius rezultatus. Rossi, Schwaiger ir Winkler²⁴ atlikę 278 Europos bankų tyrimą 1995 – 2002 m. pateikė tokią hipotezę: didelė blogųjų paskolų apimtis ir žemas bankų produktyvumo lygis yra išorinių vadovybės kontrolės veiksnių rezultatas. O Podpiera ir Weill²⁵ remdamiesi Čekijos bankų 1994 – 2005 m. duomenimis pateikia hipotezę, kad blogųjų paskolų žemas efektyvumas ir didelė apimtis yra prasto vadovavimo požymis. Kai yra nagrinėjama vadovybės atsakomybė, turi būti atkreiptas dėmesys į su paskatomis suderintą neveiksnių paskolų tvarkymo strategiją. Šiame kontekste, pasak Meagher²⁶, skolų panaikinimas bei skolų ir nuosavybės apsikeitimo sandoriai gali siųsti klaidingus signalus vadovybei ir netgi padidinti netinkamo elgesio riziką. Be to, bankai žinodami, apie aktyvių akcininkų aukštą kvalifikaciją ir kaštų panaudojimo intensyvumą bei susijusią moralinę prievolę išplėsti finansavimą blogaisiais laikais, gali net nebūti suinteresuoti įgyvendinti korporatyvinį valdymą per skolos ir nuosavybės apsikeitimo sandorius.²⁷

Literatūroje taip pat išskiriamas valstybės vadovaujamas (dažnai pasirenkant vadinamojo blogo banko formą) ir bankų vadovaujamas skolų problemų sprendimas. Pirmasis, valstybės vadovaujamas modelis yra centralizuotas ir naudojamas Vengrijoje, Čekijoje, Slovakijoje, o antrasis – decentralizuotas bei naudojamas Lenkijoje. Abi strategijos turi ir privalumų, ir trūkumų. Centralizuotas modelis gali išprovokuoti moralinę riziką, kadangi gali būti prisiimama pernelyg didelė rizika žinant, kad bus sulaukta valstybės paramos. Kita vertus, decentralizuotas modelis gali suteikti daugiau erdvės nemokiems klientams ir taip užkirsti kelią

²⁴ ROSSI, S.; SCHWAIGER, M.; WINKLER, G. Managerial Behavior and Cost/Profit Efficiency in the Banking Sectors of Central and Eastern European Countries. *Vienna: OeNB. Working Paper*, nr. 96, 2005.

²⁵ PODPIERA, J.; WEILL, L. Bad Luck or Bad Management? Emerging Banking Market Experience. In *Journal of Financial Stability*, 4(2), 2008, p. 135-148.

²⁶ MEAGHER, P. Changing Hands: Governance and Transformation in Hungary's Financial Sector. In *Review of Central and East European Law*, 2002–3(1), 2002, p. 1-76.

²⁷ *Cit. op.* 12, p. 19-22.

banko atsigavimui.²⁸ Todėl mišrus modelis laikomas geriausiu sprendimu. Priklausomai nuo paskolų portfelio kokybės dalinis neveiksnių paskolų pervedimas į vadinamąjį blogą banką yra geriau nei visiškai, kai bankai pilnai atleidžiami nuo atsakomybės už netinkamą banko balanso tvarkymą. Bet kuriuo atveju bankų balansų atstatymas turi vykti kartu su įmonių restruktūrizavimu, patartina su tam tikru banko dalyvavimu, kad būtų apskaitytos ne tik užsilikusios neveiksnios, bet ir naujai suteiktos paskolos.²⁹

1.2. Įgaliotojo – įgaliotinio problema

Plačiai naudojama įgaliotojo – įgaliotinio problemos (angl. *principal - agent problem*) teorija, išplėtotą XX amžiaus aštuntajame dešimtmetyje. Ji apima įgaliotojo (akcininko) ir agentų (įgaliotinių), t. y. samdomų kompanijos vadovų, santykius. Teorija modeliuoja konfliktus tarp akcininkų ir jų įgaliotinių – įmonių vadovų, sprendžia šių dviejų grupių interesų suderinimo klausimus, pagrindžia su tuo susijusius kaštus, priklausomai nuo to, ar valdymo mechanizmai yra nukreipti apsaugoti tik akcininkų ar ir kitų suinteresuotųjų šalių, kaip kreditorių, klientų, darbuotojų, tiekėjų, interesus.³⁰ Anglosaksiškasis teorijos modelis skelbia, kad valdymas visų pirma ir svarbiausia turi būti nukreiptas į kuo didesnės vertės kūrimą akcininkams. O eurokontinentinis modelis, atvirkščiai, orientuojasi į tai, kad būtų proporcingai tenkinami visų suinteresuotųjų šalių interesai. Pirmasis požiūris labiau koncentruotas į vienos įmonės ar banko lygį, o antrasis – atsižvelgia ir į bendrą verslo aplinką, teisinę verslo sistemą. Šie du modeliai yra tarpusavyje susiję, nes įmonės lygio valdymas labai priklauso ir nuo bendros verslo aplinkos, t.y. politinės, insititucinės ir įstatyminės sistemos, bei atvirkščiai. Skirtingos valdymo praktikos sukelia įvairias įgaliotojo – įgaliotinio teorijos problemas, ypač dėl atotrūkio tarp skirtingų akcininkų ir kitų suinteresuotųjų šalių interesų. Valdymas gali būti suprantamas kaip sudėtinė kontrolės ir paskatų mechanizmų sistema, kuri skatina korporatyvinį efektyvumą padėdama įmonėms efektyviai valdyti ribotus išteklius bei suderina korporatyvinį elgesį su suinteresuotųjų šalių, plačiau tariant, visuomenės, interesais, sumažindama netinkamo išteklių paskirstymo riziką. Korporatyvinio valdymo reglamentavimo egzistavimas ir tinkama jo kokybė padeda rinkos dalyviams nustatyti didžiausią rizikos prisiėmimo lygį. Privataus ir

²⁸ BONIN, J.; WACHTEL, P. Dealing with Financial Fragility in Transition Economies. In *BOFIT Discussion Paper* [interaktyvus]. 2004, nr. 22 [žiūrėta 2011-02-19], p. 7-22. Prieiga per internetą: <http://www.suomenpankki.fi/bofit_en/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/Documents/dp2204.pdf> [žiūrėta 2011-02-19].

²⁹ *Cit. op.* 12, p. 19-22.

³⁰ JUŠČIUS, V. Verslo socialinės atsakomybės teorijų raida. *Ekonomika*, 2007, nr. 78, p. 51. ISSN 1392–1258.

viešojo sektoriaus vaidmens sustiprinimas šiame kontekste yra labai svarbus, ypač atsižvelgiant į galimą įvairių interesų grupių priešinimąsi esamų valdymo mechnizmų taikymui ir tobulinimui.³¹

Anksčiau bankams buvo taikoma standartinė įgaliotojo – įgaliotinio teorija kaip ir nefinansinėms bendrovėms. Tačiau neseniai buvo atkreiptas dėmesys į specifines bankų funkcijas ir savybes: išskirtinę kapitalo struktūrą (jie turi turėti didesnę privalomųjų atsargų normą, specialiųjų atidėjinių ir atitikti kitus griežtus kapitalo reikalavimus), specifinę veiklą (indėlių priėmimas, paskolų išdavimas) ir reguliavimo lygį, kuris dėl bankų minėtos veiklos yra daugeliu atvejų griežtesnis ir detalesnis nei nefinansinėse bedrovėse. Taigi, bankų kreditorių (pavyzdžiui, indėlininkų ir tam tikru mastu darbuotojų) interesai potencialiai priešingi bankų akcininkų interesams. Akcininkams naudingas akcijų kainų kilimas ir kuo didesnė trumpalaikė nauda, jie potencialiai mažiau suinteresuoti per žema rizika. Indėlininkai ir kiti kreditoriai, atvirkščiai, daugiausia suinteresuoti ilgalaikiu įstaigos gyvybingumu, t. y. finansų įstaigos gebėjimu gražinti indėlius ir skolas suejus terminui. Todėl indėlininkai dažnai pirmenybę yra linkę teikti žemesniam rizikos lygiui.³²

Be to, bankų veikla yra sunkiau suprantama ir tuo pačiu atrodo mažiau skaidresnė nei nefinansinių bendrovių. Tai lemia nepastovūs ir dažnai, kaip parodė pastaroji finansų krizė, nepagrįsti atlyginimai už įdėtas pastangas, bankų produktų specifinis pobūdis ir augantis sudėtingumas bei ribotas paskolų kokybės nustatymas. Be to, kaip buvo galima įsitikinti per pastarąją finansų krizę, bankai gali ilgiau nuslėpti gresiančias problemas nei nefinansinės bendrovės. Toks žemesnis skaidrumo lygis gali iššaukti įgaliotojo – įgaliotinio problemą suteikdamas stambiesiems akcininkams ir vadovams daugiau erdvės elgtis oportunistiškai (angl. – *opportunistic behaviour*)³³, neprincipingai siekti asmeninės naudos, prisiimti per didelę riziką ar net elgtis nusikalstamai. Be to, tai gali apsunkinti kartais net po visą pasaulį pasklidusiems skolos ir kapitalo finansuotojams kontroliuoti stambiuosius akcininkus ir vadovus, ypač atsižvelgiant į jų dažnai žemesnę finansinę kompetenciją ir pasiryžimą tai atlikti dėl piniginių ir nepiniginių kaštų, nemokančiojo problemos, kai naudojamosi teikiamomis paslaugomis ir gėrybėmis už tai nesumokant, asmeniškai neprisidedant. Yra taikomos tam tikros disciplinos priemonės, kurios, deja, ne visada efektyvios. Tai konkurencija rinkoje,

³¹ *Cit. op.* 12.

³² MÜLBERT, P. O., Corporate Governance of Banks. In *European Business Organisation Law Review*, 2008, p. 427.

³³ Oportunistiškas elgesys (angl. – *opportunistic behavior*) – elgesys, atsirandantis, kai asmuo turi tam tikros naudingos informacijos, kurios nežino kiti suinteresuoti asmenys, ir tą informaciją panaudoja savo tikslams neatkleisdamas jos kitiems.

įmonių perėmimai (angl. – *takeovers*) ir kiti laisvoje rinkoje atsirandantys korporatyvinės kontrolės bei vidiniai mechanizmai kaip paskatomis, pavyzdžiui, akcijų verte, pagrįstas atlyginimas ar darbuotojų dalyvavimas banko valdyme, akcijų įsigijimas.³⁴

Standartinė įgaliotojo – įgalotinio teorija yra pagrįsta tobulos ir konkurencingos rinkos prielaida. Tačiau bankai, atsižvelgiant į minėtą jų sudėtingumo lemiamą neskaidrumą ir ekonominę svarbą, yra ypatingai reguliuojami. Tai ne tik sumažina konkurencinį spaudimą, bet ir minėtų iš pačios rinkos kylančių jėgų, kaip valdymo mechanizmų, veiksmingumą. Tokios apsaugos sistemos, kaip nustatytos ar numanomos indėlių draudimo sistemos ar centrinių bankų kaip paskutinių skolintojų funkcija, valstybės pagalbos priemonės kapitalui sustiprinti, restruktūrizuoti ar nupirkti probleminį turtą, buvo įdiegtos siekiant sumažinti sistemine riziką, kad vieno banko griūtis gali neigiamai paveikti visą finansų sistemą, kaip buvo šios krizės pradžioje žlugus Lehman Brothers bankui ir užkrato bangai nusiritus per visą pasaulį. Tokie apsaugos tinklai skirti apsaugoti indėlininkams, jei bankas žlugtų ir negalėtų įvykdyti įsipareigojimų, bei siekiant išvengti minėto užkrato plitimo ir taip išsaugant finansų sistemos stabilumą. Kita vertus, toks traktavimas gali sukelti paskatas moralinei rizikai, kuomet prisiimama pernelyg didelė rizika ar veikiama asmeniniais ar siauros grupės interesais žinant, kad nereiks prisiimti atitinkamo masto asmeninės atsakomybės, nes bus galima pasinaudoti valstybės lėšomis, o tiksliau mokesčių mokėtojų pinigais, ant kurių pečių ir perkeliama pernelyg didelės rizikos prisiėmimo ir netinkamo valdymo žala. Moralinė rizika gali pasireikšti pažabojant priežiūros reikalavimus ar skatinant didesnę rizikos prisiėmimą, kas vėl gi veda prie dar griežtesnio reguliavimo, pvz. reikalavimų kapitalui, turto diversifikavimui, nuosavybės struktūrai ir konkurencijai. Taigi bankų korporatyvinis valdymas ne tik skiriasi nuo nefinansinių insititucijų, bet ir yra daug sudėtingesnis, kas yra pakankama priežastis jį analizuoti ir stiprinti.³⁵

Tačiau bankų balansų turto pusė parodo kitą įgaliotojo – įgalotinio teorijos problemą, kuri kyla tarp bankų ir jų skolininkų, dažniausia kitų bendrovių. Tai ypač svarbu atsižvelgiant į reikšmingą bankų vaidmenį dalyvaujant kitų įmonių valdyme ir vienas kitą papildančias finansų ir kitų bendrovių sektorių valdymo praktikas. Kitas svarbus aspektas yra finansų globalizacija, kuri verčia bankus taikytis prie tarptautinių teisinių ir priežiūrinių standartų, tačiau turi teigiamą poveikį konkurencijai, korporatyviniam valdymui bei finansavimo prieinamumui ir kaštams. Kita vertus, tarptautinė finansinė integracija padidino bankinio

³⁴ *Cit. op. 12.*

³⁵ *Ibid.*

sektorius sudėtingumą, informacijos asimetriją ir sistemine riziką ne tik Europos, bet ir globaliu mastu, tuo pačiu mesdama iššūkį bankus priežiūrinčioms institucijoms.³⁶

Dėl tokios bankų veiklos specifikos jie griežtai reguliuojami ir prižiūrimi, ypač dėl to, kad jie, kitaip nei kitos finansų įstaigos, ne tik kad priima indėlius, bet juos priima iš visų pageidaujančių pasidėti indelį fizinių asmenų, ne tik iš profesionalių investuotojų, kurių indėliams nebūtų reikalinga tokia griežta apsauga. Dėl tokio visuomeninio intereso bankų vidinis valdymas negali apsiriboti tik iš akcininkų ir vadovybės interesų konfliktų kylančiomis problemomis. Taigi korporatyvinio bankų valdymo reglamentavimas turi būti priderintas prie specifinio jų veiklos pobūdžio. Bankų priežiūros institucijoms tenka labai svarbus vaidmuo diegiant tinkamą bankų valdymo praktiką. Šių institucijų uždavinys išlaikyti finansinį stabilumą sutampa ir su indėlininkų, ir su kitų kreditorių interesais kontroliuoti bankinio sektoriaus prisiimamą riziką, t.y., kad ši rizika nebūtų per didelė ir nepagrįsta. Sveikintina tai, kad dauguma bankams tarptautiniu, Europos ir Lietuvos mastu taikomų teisinių priemonių ir rekomendacijų jau atsižvelgia į šią bankų specifiką ir priežiūros institucijų vaidmenį.³⁷ Tačiau esamos rekomendacijos ir taisyklės daugiausia atsirado priežiūros sumetimais ir paprastai yra nukreiptos į tinkamas rizikos valdymo, vidaus kontrolės, audito ir reikalavimų atitikimo bankų viduje struktūras. Tačiau prasidėjus pastarajai finansų krizei, esamos rekomendacijos ir taisyklės nepadėjo išvengti, kad bankai neprisiimtų pernelyg didelės rizikos. Taigi reikalinga tolesnė ir išsamesnė bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo analizė ir tobulinimas.

Efektyvi bankų valdymo sistema, pagrįsta kontrolės ir galių atsvaros mechanizmais, turėtų padidinti bankų pagrindinių suinteresuotųjų šalių (valdybos, akcininkų, vyresniosios vadovybės ir pan.) atsakomybę. Tačiau po visą pasaulį sukrėtusios finansų krizės ir sunkių jos sukeltų ekonominių ir socialinių padarinių atsirado didelis nepasitikėjimas bankais, ypatingai toliau nurodomų asmenų ir sričių atžvilgiu.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Cit. op.* 1 p. 2-4.

1.2.1. Akcininkai

Prasidėjus finansų krizei pastebėta, kad pasitikėjimas akcininko – savininko, dalyvaujančio užtikrinant ilgalaikį banko gyvybingumą, modelis smarkiai pažeistas. Dėl ekonomikos finansinio aspekto stiprėjimo, ypač dėl finansavimo ir (arba) kapitalo šaltinių gausėjimo, atsirado naujos akcininkų kategorijos. Ilgalaikiai bankų ir (arba) įmonių, į kuriuos jie investuoja, valdymo tikslai dažnai juos domina menkai, todėl tai gali būti pernelyg didelio rizikavimo paskatų šaltinis, nes jų investavimo terminai gana trumpi arba labai trumpi (trys ar šeši mėnesiai)³⁸. Šiuo aspektu vadovų mėginimas prisitaikyti prie šių naujų kategorijų akcininkų interesų dar labiau padidino rizikingus veiksmus ir daugeliu atveju prisidėjo prie pernelyg aukštų vadovų atlyginimų, pagrįstų vieninteliu rezultatų vertinimo kriterijumi – trumpalaikė bankų ir (arba) įmonių akcijų verte³⁹. Akcininkų abejingumą ar pasyvumą banko, į kurį investavo, atžvilgiu galima paaiškinti tokiais veiksniais:

- a) tam tikri pelningumo modeliai, pagrįsti įvairių skirtingų akcijų portfelių turėjimu, skatina apriboti ar visai išnykti nuosavybės sąvoką, paprastai siejamą su akcijų turėjimu;
- b) instituciniams investuotojams⁴⁰, pageidaujantiems aktyviai dalyvauti banko valdyme, galinčios tekti išlaidos gali juos nuo to atgrasyti, ypač jei jų turima akcijų dalis labai maža;
- c) bankų kreditorių ir akcininkų interesų konfliktai (plačiau aptariami 1.2.6. Interesų konfliktai dalyje);
- d) nėra realių teisių, leidžiančių kontroliuoti (pavyzdžiui, pagal kai kurias teisinės sistemas nėra suteikta balsavimo, susijusio su vadovų atlyginimais, teisių), išlieka tam tikrų kliūčių pasinaudoti balsavimo teise tarpvalstybiniu pagrindu, tam tikrų teisinių sąvokų (pavyzdžiui, veikti bendrai) neaiškumo, bankų pateikiami duomenys akcininkams pernelyg sudėtingi ir sunkiai suprantami, ypač rizikos klausimais, tai gali įvairiu mastu

³⁸ KHURANA, R.; ZELLEKE, A. You can cap the pay, but the greed will go on. In *Washington Post*, 2009 m. vasario 8 d.

³⁹ GASPAR, J. M. et. al., Shareholder Investment Horizon and the Market for Corporate control. In *Journal of Financial economics*, 2005, 76 tomas.

⁴⁰ Instituciniai investuotojai – tai specialistai, kuriems mokama už tai, kad jie valdo kitų asmenų ar subjektų pinigus. Bankai investuoja dideles pinigų sumas, bandydami aprūpinti savo indėlininkus realiomis pajamomis. Pavyzdžiui, kiekvienas banko skyrius privalo uždirbti pakankamas pajamas, pasinaudodamas tomis lėšomis, kurios jam patikėtos.

investuotojus atgrasyti nuo aktyvaus dalyvavimo bankų, į kuriuos jie investuoja, korporatyviniame valdyme⁴¹.

Institucinių investuotojų balsavimo politika ir praktika turėtų būti privalomai atskleidžiama. Laikoma, kad toks pavišinimas turėtų teigiamą poveikį investuotojų sąmoningumui, optimizuotų investavimo sprendimus galutiniams investuotojams, palengvintų akcijų leidėjo dialogą su investuotojais ir paskatintų akcininkų dalyvavimą. Kita vertus, toks atskleidimas gali pažeisti konfidencialumo reikalavimą, lygias teises su kitais investuotojais.⁴² Autorės nuomone, atskleidimas turėtų būti ne visiškas, o dalinis, priklausyti nuo individualios kiekvieno banko ir institucinio investuotojo situacijos, apsisprendimo ir galėtų būti vykdomas ne dažnai, pavyzdžiui, vieną kartą per metus.

Instituciniai investuotojai galėtų prisijungti prie nacionalinio, Europos ar tarptautinio geros praktikos kodekso, bent jau dėl atitik arba pasiaiškink (angl. – *comply-or-explain*) principo. Toks kodeksas reikalauja jį pasirašiusiųjų plėtoti ir publikuoti savo investavimo ir balsavimo politiką. Toks Valdymo (angl. – *Stewardship*) kodeksas naudojamas investuotojų Jungtinėje Karalystėje.⁴³ Autorės nuomone, galėtų būti sudarytas bendras Europos Sąjungos valdymo kodeksas atsižvelgiant į nacionalinius valdymo kodeksus.

Supaprastintas akcininkų identifikavimas bankams, į kuriuos investuojama, paskatintų bankų ir jų akcininkų dialogą ir sumažintų riziką piknaudžiauti vadinamuoju tuščiu balsavimu (angl.– *empty voting*), kai didinama balsavimo galia neįnešant papildomų pinigų. Taip pat galėtų būti padidintas akcininkų registravimo skaidrumas ir įvesta vienodai privaloma taisyklė Europos Sąjungos lygiu atskleisti pretenduojančiuosius į akcijas ir jų savininkus. Panaši praktika jau egzistuoja Jungtinėje Karalystėje ir Prancūzijoje. Kita vertus, akcininkų identifikavimas jau įtvirtintas Skaidrumo Direktyvoje⁴⁴. Autorės nuomone, nereikėtų vienodų imperatyvių Europos Sąjungoje masto taisyklių, tačiau galėtų būti naudojamos gairės ar rekomendacijos, nustatytos ES lygiu.

Taigi, svarbiausia, yra akcininkų ir bankų, į kuriuos jie investuoja, komunikacija ir efektyvaus dialogo palaikymas. Todėl reikia sumažinti tokio bendradarbiavimo sąnaudas, pašalinti teises kliūtis ir reguliavimo barjerus, kurie trukdo akcininkams aktyviai įsitraukti į bankų korporatyvinį valdymą. Taip pat siūlytinas tarpvalstybinio balsavimo supaprastinimas ir

⁴¹ *Cit. op.* 1 p. 7-8.

⁴² *Cit. op.* 9 p. 16-18.

⁴³ *Cit. op.* 9 p. 16-18.

⁴⁴ 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. OL, 2004 L 390, p. 3.

balsavimo pagal įgaliojimą reguliavimas. Be to, siektinas efektyvus Akcininkų teisių direktyvos⁴⁵ įgyvendinimas, siekiant geresnio akcininkų įtraukimo, patobulinto informacijos apie riziką, strategijas ir kitą nefinansinę informaciją atskleidimo. Tvarumui ir ilgalaikėms investicijoms padidinti turėtų būti atskleidžiamos vadybininkų, kurių funkcijos gali labiausiai padidinti banko riziką, atlyginimų struktūros, padidintas finansinių sandorių apmokestinimas apribojant portfelio apyvartumą, skatinti akcininkų ilgalaikį išitraukimą, dalyvavimą, balsavimą.

1.2.2. Stebėtojų taryba

Finansų krizė akivaizdžiai parodė, kad bankų stebėtojų tarybos savo esminio kaip diskusijų forumo arba pagrindinio valdžios instituto vaidmens neatliko. Dėl šios priežasties stebėtojų tarybos nesugebėjo realiai kontroliuoti vadovybės ir atlikti atsakomosios joms tvirtinti pateiktų priemonių ar strateginių krypties analizės.

Europos Komisijos nuomone, stebėtojų tarybų nesugebėjimas numatyti, suprasti ir galiausiai suvaldyti bankams kilusios rizikos buvo pagrindinė finansų krizės priežastis. Prie susidariusios padėties prisidėjo tokios priežastys ir veiksniai⁴⁶:

- a) stebėtojų tarybos nariai, ypač direktoriai konsultantai (angl. – *non-executive directors*)⁴⁷, savo užduotims atlikti neskyrė nei reikiamų išteklių, nei laiko. Be to, nemažai studijų aiškiai parodė, kad direktoriai konsultantai, neturėdami pakankamų techninių žinių ir (arba) pasitikėjimo savimi, dažnai viską kontroliuojančio, o kartais autoritarinio tipo generalinio direktoriaus akivaizdoje nesugebėdavo paprieštarauti siūlomoms kryptims ar išvadoms arba bent išreikšti abejonių;
- b) profesinė stebėtojų tarybos narių įvairovė nepakankamai didelė. Komisija, kaip ir daugelis nacionalinių institucijų konstatuoja, kad stebėtojų tarybose nepakankama narių socialinės, kultūrinės kilmės ir išsilavinimo įvairovė bei lyčių pusiausvyra;
- c) stebėtojų tarybos, konkrečiai jų pirmininkai, neatliko rimto valdybos narių ir visos valdybos veiklos rezultatų įvertinimo;

⁴⁵ 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje. OL, 2007 L 184.

⁴⁶ *Cit. op.* 1, p. 6.

⁴⁷ Esant neaiškiam terminų anglų kalba vertimui į lietuvių kalbą, naudojamas Europos Sąjungos dokumentuose pateikiamas oficialus vertimas.

- d) stebėtojų tarybos nesugebėjo arba nepanoro prižiūrėti, kad rizika būtų tinkamai valdoma ir prižiūrėti savo banko rizikos masto;
- e) stebėtojų tarybos nesugebėjo pastebėti, kad tam tikra rizika buvo sisteminė ir todėl priežiūros institucijas informavo nepakankamai anksti. Be to, net kai veiksmingas dialogas egzistavo, su įmonės valdymu susiję klausimai į darbotvarkę būdavo įtraukiami per retai.

Šie rimti trūkumai ir ydos iškelia svarbius stebėtojų tarybos narių skyrimo procedūrų kokybės klausimus. Pagrindinis stebėtojų tarybos kokybės rodiklis – jos sudėtis, nes nuo to priklauso kas ir kaip vykdys korporatyvinio valdymo funkciją. Be to, stebėtojų tarybos nariai turi skirti pakankamai laiko kiekvienai iš savo atliekamų funkcijų, tačiau nereikėtų griežtai apsiriboti tam tikru skaičiumi už kelis padalinius vienas narys gali būti atsakingas, nes tai būtų pernelyg nelankstus ir griežtas kriterijus, neleisėtų atsižvelgti į kiekvienos specifinės bankų grupės ar banko situaciją ir individualias kiekvieno stebėtojų tarybos nario aplinkybes. Taip pat toks apribojimas negarantuotų, kad kiekvienas narys skirtų pakankamai laiko savo funkcijoms atlikti, todėl vertėtų orientotis ne į griežtus kiekybinius, bet į lanksčius kokybinius kriterijus pagal konkrečią situaciją atskiruose bankuose, bendrą principą, kad būtų skiriama pakankamai laiko savo pareigybėms įgyvendinti. Tokio bendro principo įgyvendinimas turi būti stebimas akcininkų ir priežiūros institucijų. Funkcijų apribojimas gali būti įgyvendinamas pasitelkiant atitik arba pasiaiškink reikalavimą. Atsakomybės ribos ir atsiskaitymo laikotarpiai turi būti apibrėžti paskyrimo į stebėtojų tarybos nario pareigas dokumentuose. Visi įgaliojimai turi būti viešai skelbiami.⁴⁸

Kyla klausimas ir dėl stebėtojų tarybos pirmininko bei vyriausiojo vykdomojo direktoriaus pareigybių atlikimo viename asmenyje. Dauguma atsakiusių į Europos Komisijos viešąją konsultaciją⁴⁹ mano, kad tai turi būti uždrausta, nes yra nesuderinama su skirtingomis šių pareigybių atsakomybėmis ir vienam asmeniui suteikiami per dideli įgaliojimai. Nors šios pareigybės dažniausia priklauso atskiriems asmenims, tačiau mažesniuose bankuose vis dar pasitaiko nukrypimų.

Profesinės stebėtojų tarybos narių įvairovės ir kompetencijos problema turėtų būti sprendžiama kiekvieno banko personalo įdarbinimo politikoje išleidžiant atitinkamas gaires pagal kiekvieno banko specifiką, o ne nustatomi teisės aktais. Taip pat būtinas pastovus stebėtojų tarybos narių kvalifikacijos kėlimas. Taip pat didesnių ir sistemiškai svarbių bankų

⁴⁸ *Cit. op.* 9, p. 14-15.

⁴⁹ *Ibid.*

stebėtojų tarybose galima įsteigti rizikos komitetus, tačiau neturi būti susilpninta visos stebėtojų tarybos atsakomybė už rizikos priežiūrą. Taip pat turėtų būti skatinamas kryžminis dalyvavimas komitetuose, kai rizikos komitete dalyvauja audito komiteto nariai ir atvirksčiai. Kita vertus, priklausomai nuo banko politikos ir struktūros toks kryžminis dalyvavimas gali nebūti efektyvus, nes vis tiek abu komitetai atsiskaito tai pačiai stebėtojų tarybai, todėl jai turi būti ir palikta nuspręsti dėl tokios komitetų komunikacijos. Be to, rizikos komiteto vadovo ataskaita galėtų būti įtraukta į kasmetinę ataskaitą. Stebėtojų taryba turėtų tvirtinti veiklos strategiją bei kokią ir kiek rizikos bankas gali priimti atsižvelgiant į strateginius tikslus. Valdyba taip pat turi būti atsakinga už rizikos strategijos įgyvendinimą vykdančiųjų direktorių lygmenyje. Be to, galima trumpa ir aiški rizikos atskleidimo ataskaita akcininkams apie gresiančias rizikas, rizikos valdymo strategiją ir toleravimą. Tai padėtų investuotojams susidaryti išsamų finansinės institucijos rizikos potraukį, ir jei, žinoma, netaptų eiline standartine deklaracija, padidintų stebėtojų tarybos supratimą apie rizikos problemas. Kita vertus, esama ES teisinė sistema ir taip reikalauja iš kredito įstaigų atskleisti nemažą dalį informacijos apie riziką, pvz., Prancūzijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje nacionaliniai teisės aktai arba įmonių valdymo kodeksai reikalauja išplėstinės informacijos apie riziką atskleidimo. Stebėtojų taryba, be to, galėtų apsiimti patvirtinti naujų finansinių produktų išleidimą, tačiau ne visų, o tik tų, kurie turėtų įtaką banko strategijai ir rizikos profiliui, o kitus tvirtintų direktoriai. Taip pat turėtų būti įvestos procedūros, kaip finansų institucijoje patvirtinti tokius naujus produktus, o stebėtojų taryba turėtų prižiūrėti, kad šios procedūros būtų adekvačios ir teisingai įgyvendinamos. Kita galimybė – nustatyti rūpestingumo prievolę, kad stebėtojų taryba prieš priimdama svarbiausius sprendimus pasitartų su indėlininkais ir kitais suinteresuotais asmenimis, nes valdyba turi siekti visos institucijos gerovės, kas ir yra visų suinteresuotojų šalių interesas. Tačiau tai diskutuotina, nes stebėtojų taryba pirmiausia ir svarbiausia turi atsiskaityti akcininkams.⁵⁰

Apibendrinant, autorės nuomone, bankų korporatyvinio valdymo reikalavimai stebėtojų tarybai turėtų būti ne tiek kiekybiniai ir griežtai reglamentuoti, o labiau kokybiniai, pritaikyti prie konkrečios situacijos. Be to, labai svarbu, kad tie kokybiniai kriterijai nebūtų tik tuščiai deklaruojami, o būtų iš tikrųjų tinkamai įgyvendinami ir prareikūs taikomi, nes netaikymas vėl skatintų imtis papildomo ir dažnai perteklinio reguliavimo.

⁵⁰ *Ibid.*

1.2.3. Rizikos valdymas

Rizikos valdymas yra vienas pagrindinių įmonių, o ypač bankų, valdymo aspektų. Kelios stambios bankinės grupės žlugo kaip tik dėl elementarių rizikos kontrolės ir valdymo taisyklių nesilaikymo. Bankai taip pat nesugebėjo rizikos valdymo srityje taikyti holistinio metodo, kuomet turi būti atsižvelgiama į visą sistemą, o ne tik į tam tikrą tiesiogiai susijusią dalį. Pagrindinius trūkumus ir ydas būtų galima apibendrinti taip:

- a) nepakankamas rizikos valdymo grandinės dalyvių rizikos suvokimas ir mokymų trūkumas už rizikingų produktų platinimą atsakingiems darbuotojams;
- b) už rizikos valdymą atsakingiems darbuotojams trūksta galių. Bankų rizikos valdymo darbuotojams nebuvo nesuteikta pakankamai įgaliojimų, kad būtų pristabdyta riziką prisiimančių darbuotojų ir biržos prekeivių veikla;
- c) nepakankamos arba nepakankamai išsamios rizikos valdymo žinios. Pernelyg dažnai žinios, kuriomis disponuojama rizikai valdyti, buvo skirtos tik prioritetine laikomai rizikai, o ne visų rūšių rizikai, kurią reikia prižiūrėti;
- d) savalaikės su rizika susijusios informacijos trūkumas. Kad susiję asmenys galėtų bent minimaliai reaguoti, aiški, teisinga ir greita su rizika susijusi informacija turi pasiekti visus banko lygmenis. Visgi procedūros, pagal kurias informacija turėjo būti pateikta atitinkamu lygmeniu, ne visada suveikė. Be to, būtina skubiai pagerinti su rizikos valdymu susijusias kompiuterines priemones, ypač labai sudėtingose finansų įstaigose, nes kol kas informacinės sistemos per daug skirtingos, kad būtų įmanoma greitai apibendrinti su rizika susijusius duomenis, o duomenys nepakankamai nuoseklūs, kad būtų galima veiksmingai ir laiku prižiūrėti grupės pozicijų raidą. Tai aktualu ne tik sudėtingų finansinių produktų atvejais, bet ir visų rūšių rizikai.⁵¹

Nurodyti trūkumai ir ydos kelia daug nerimo. Jie parodo, kad visais kai kurių bankų lygmenimis nėra tinkamų rizikos valdymo principų. Už tai ypač atsakingi bankų vadovai, nes siekiant visais lygmenimis įdiegti tinkamus rizikos valdymo principus, šioje srityje jie patys turi būti pavyzdingi. Vyriausiojo rizikos direktoriaus statusas turėtų būti prilygintas vyriausiojo finansų direktoriaus statusui, jis turi turėti atskirą struktūrinį padalinį ir glaudžiai bendradarbiauti su stebėtojų taryba. Tačiau tikslus vyriausiojo rizikos direktoriaus statusas turėtų būti paliktas nustatyti kiekvienai insitucijai individualiai pagal proporcingumo principą.

⁵¹ *Cit. op. 1, p. 6-7.*

Jis turėtų dalyvauti banko stebėtojų tarybos ar direktorių susitikimuose, atsiskaityti tiesiogiai stebėtojų tarybai ar rizikos komitetui, jo atlyginimas bei pašalinimas iš pareigų turi būti patvirtinti stebėtojų tarybos, o paskyrimui turi pritarti priežiūros institucija. Tačiau kai kuriuose ypač mažesniuose bankuose vyriausiojo rizikos direktoriaus pareigybės neegzistuoja, todėl reikėtų sukurti tokią nepriklausomą ir atskirą poziciją. Be to, kaip yra nustatyta Prancūzijos, Vokietijos ir Ispanijos nacionalinėje teisėje ir korporatyvinio valdymo kodeksuose, stebėtojų taryba turėtų tvirtinti vidinės kontrolės ataskaitą, nors visose Europos Sąjungos valstybėse narėse tai ir būtų pernelyg sudėtinga įgyvendinti dėl skirtingų nusistovėjusių normų ir nacionalinės teisės ypatumų.⁵²

Autorės nuomone, stebėtojų taryba turi pastoviai gauti informaciją apie riziką. Problemų sprendimas neturi būti formalizuotas, o turi priklausyti nuo konkrečios institucijos ir situacijos. Nebent gali būti nustatytas vyriausiojo rizikos direktoriaus atsiskaitymas stebėtojų tarybai ar rizikos komitetui reguliariai ar esant poreikiui bei atsiskaitymas kitiems suinteresuotiems asmenims. Taip pat turėtų būti patobulintos informacinių technologijų galimybės, padėsiančios kuo greičiau perduoti informaciją stebėtojų tarybai apie gresiančias rizikas.

1.2.4. Išorės auditoriai

Auditoriai finansų įstaigų valdymo sistemoje atlieka ypatingai svarbų vaidmenį, nes jie rinkai užtikrina, kad šių įstaigų parengtos finansų ataskaitos tiksliai atspindėtų realią padėtį. Tačiau interesų konfliktų iškilti gali, nes audito bendrovėms atlygina ir jas įgalioja bankai ir kitos įmonės, kurių sąskaitas audito bendrovės privalo tikrinti.

Kol kas nėra informacijos, pagal kurią būtų galima teigti, kad pagal Direktyvą 2006/48/EB⁵³ keliamo reikalavimo finansų įstaigų auditoriams kompetentingoms institucijoms pranešti apie nustatytus faktus, kurie gali iš esmės paveikti banko padėtį, buvo realiai laikomasi.

Kaip teigiama Komisijos parengtoje žaliojoje knygoje apie audito politiką⁵⁴, tiek Europoje, tiek kitur iš karto po finansų krizės priimtose priemonėse buvo orientuotos į būtinybę

⁵² *Ibid.*

⁵³ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija). OL, 2006 L177, p. 3.

⁵⁴ 2010 m. spalio 13 d. Europos Komisijos žalioji knyga. Audito politika. Per krizę įgyta patirtis [interaktyvus]. KOM (2010) 561 galutinis [žiūrėta 2010-11-20], p. 3-21. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0561:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-11-20].

stabilizuoti finansų sistemą. Todėl vykdant finansų rinkos reguliavimo sistemos reformą svarstomas ir nuodugniai analizuojamas audito vaidmuo ir jo apimtis. Atsižvelgdama į šias aplinkybes pradėta diskusija apie auditoriaus vaidmenį, audito įmonių valdymą ir nepriklausomumą, auditorių priežiūrą, audito rinkos struktūrą, bendrosios audito paslaugų teikimo rinkos sukūrimą, mažoms ir vidutinėms įmonėms ir audito įmonėms skirtų taisyklių supaprastinimą ir tarptautinį bendradarbiavimą atliekant pasaulinių audito tinklų priežiūrą.

Siekiant paaiškinti audito vaidmenį, reikia išsamiau paaiškinti vartotojams naudojamą audito metodiką, daugiau laikytis profesinio skepticizmo principo, bandyti pakeisti neigiamą požiūrį, susijusį su sąlyginėmis auditoriaus išvadomis, stiprinti auditorių, vidaus auditorių ir audito komiteto bendradarbiavimą. Keliamas klausimas dėl tarptautinių audito standartų įvedimo Europos Sąjungoje, kadangi daugelis valstybių narių jau priėmė tarptautinius audito standartus arba šiuo metu vyksta jų priėmimo procesas. Taip pat svarstoma, kad tarptautiniai audito standartai toliau turėtų būti keičiami, atsižvelgiant į mažų ir vidutinių įmonių ir mažų ir vidutinių audito įmonių poreikius.

Tobulinant audito įmonių valdymą ir nepriklausomumą, reikia: svarstyti auditorių skyrimo ir atlygio mokėjimo klausimą; privaloma rotacija (ne tik audito partnerių, bet ir audito įmonių); išnagrinėti galimybes sugriežtinti draudimą audito įmonėms teikti ne audito paslaugas; numatyti ribą, kokią procentinę dalį mokesčių audito įmonė gali gauti iš vieno audito kliento, palyginti su visomis audito įmonės pajamomis iš audito; griežtinti audito įmonės valdymo ir organizacinius reikalavimus; išnagrinėti įmonių valdymo struktūras, kurios suteiktų galimybę audito įmonėms pritraukti kapitalo iš kitų šaltinių; stiprinti grupės auditoriaus vaidmenį.⁵⁵

Tobulinant audito viešąją priežiūrą galima būtų siekti, kad visų valstybių narių viešosios priežiūros sistemos būtų visiškai nepriklausomos nuo auditoriaus profesijos. Taip pat, reikėtų užtikrinti glaudesnę nacionalinių audito priežiūros sistemų bendradarbiavimą. Šiuo metu tarpvalstybinės valdymo įmonės, atsakingos už audito tinklo veiklą įvairiose valstybėse narėse, neprižiūrimos; valstybių narių lygmeniu prižiūrimas tik kiekvienas nacionalinis tinklo komponentas. Reikėtų spręsti tokio Europos mastu veikiančių audito tinklų ir nacionalinės priežiūros neatitikimo problemą.

Daugelyje ES valstybių narių Didžiojo audito įmonių ketverto (KPMG, E&Y, PwC, Deloitte) bendra rinkos dalis atliekant vertybinių popierių biržoje kotiruojamų bendrovių auditą

⁵⁵ *Ibid.*

yra didesnė nei 90 procentų. Tokia koncentracija gali lemti sisteminės rizikos susikaupimą. Į šį aukščiausio lygio audito rinkos sektorių daugeliui vidutinio dydžio audito įmonių patekti labai sunku, nepaisant jų gebėjimo dirbti tarptautinėje audito rinkoje. Tai lemia tam tikrų segmentų rinkos per didelę koncentraciją, todėl klientai, rinkdamiesi auditorius, neturi pakankamai pasirinkimo galimybių. Vienas iš siūlymų – svarstyti galimybę nustatyti privalomus reikalavimus didelių bendrovių audito atveju suformuoti audito įmonių konsorciumą, kuriam turėtų priklausyti bent viena nesisteminė audito įmonė. Siekiant spręsti šališkumo problemą (Didysis audito ketvertas – geriausias), vienas iš galimų sprendimų galėtų būti sukurti Europos kokybės sertifikavimo tvarką, pagal kurią būtų oficialiai pripažįstamas audito įmonių gebėjimas atlikti didelių vertybinių popierių biržoje kotiruojamų bendrovių auditą.⁵⁶

Siekiant Europos audito rinkos integracijos ir profesionalių auditorių tarpvalstybinio judėjimo, siūloma svarstyti galimybę audito paslaugų rinką pagrįsti geresniu taisyklių suderinimu ir Europos pasu auditoriams. Tam reikėtų sukurti Europos masto registracijos sistemą, nustatant bendrus profesinės kvalifikacijos reikalavimus ir bendras valdymo, nuosavybės ir nepriklausomumo taisykles, taikomas visoje Europos Sąjungoje. Tokiu atveju, būtų galima nagrinėti galimybę reikalauti, kad šiuos auditorius registruotų ir prižiūrėtų viena reguliavimo institucija.⁵⁷

Atsižvelgiant į mažų ir vidutinių įmonių ir į mažų ir vidutinių audito įmonių poreikius, siūloma neskatinti mažų ir vidutinių įmonių teisės aktų nustatyto audito ir pradėti teikti naujo tipo teisės aktų nustatytas paslaugas, pvz., teisės aktų nustatytas peržiūras, kurias teikiantys auditoriai, siekdami aptikti netikslumus dėl klaidos ar sukčiavimo, atliktų ribotos apimties procedūras. Tokioms įmonėms galėtų būti leidžiama teikti ir ne audito paslaugas. Tokiu atveju, mažoms ir vidutinėms audito įmonėms, atliekančioms teisės aktų nustatytas peržiūras, turėtų būti taikomos proporcingos kokybės kontrolės ir audito reguliavimo institucijų atliekamos priežiūros taisyklės. Ateityje tikėtinas Direktyvos 2006/43/EB⁵⁸ dėl teisės aktų nustatyto metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės audito pakeitimas. Taip pat galėtų būti sustiprintas išorės auditorių ir priežiūros institucijų bendradarbiavimas. Tai gali būti pasiekta, pavyzdžiui, abipusiu dialogu aktualiaisiais (pvz., makroekonominiais) klausimais, trišaliais susitikimais tarp priežiūros institucijų, auditorių ir bankų, reguliariais

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ 2006 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB dėl teisės aktų nustatyto metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės audito, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 78/660/EEB ir 83/349/EEB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 84/253/EEB. OL, 2006 L 157.

nacionalinio ir Europos Sąjungos lygmens audito ir priežiūros institucijų profesionalų susitikimais, papildomais reikalavimais atskaitomybei dėl aktualiausių klausimų. Kita vertus, jau ir taip yra daugybė reikalavimų nustatytų ES mastu, kad auditoriai turi atsiskaityti priežiūros institucijoms. Be to, pagrindinė auditorių pareiga yra atsiskaityti akcininkams, bet kokie papildomi ryšiai gali pažeisti santykius ir pasitikėjimą tarp auditorių ir finansų institucijos. Reikia turėti omenyje ir tai, kad neturėtų būti maišomos priežiūros institucijų ir auditorių funkcijos, nes jų misijos skirtingos. Kitas aspektas – auditorių viešai skelbiamos informacijos išplėtimas.⁵⁹ Autorės nuomone, tai būtų racionalu nebent siekiant pašalinti vidinės kontrolės trūkumus, tačiau svarbiau būtų ne išplėsti atskleidžiamos informacijos kiekį, o užtikrinti tinkamą esamų atskleidimo reikalavimų įgyvendinimą, o papildomi trišaliai priežiūros institucijų, auditorių ir bankų susitikimai neturėtų būti reguliarūs ir privalomi, o tik esant išskirtinėms aplinkybėms ir poreikiui, kai tai tikrai galėtų būti naudinga esant konkrečiai situacijai.

1.2.5. Priežiūros institucijos

Apskritai, pastaroji finansų krizė parodė priežiūros sistemos ribotumą: nepaisant turimų tam tikrų priemonių, leidžiančių įsikišti į finansų įstaigų vidaus valdymą (pvz. Bazelio II susitarimas), ne visos priežiūros institucijos sugebėjo nacionaliniu ar Europos lygmeniu veiksmingai atlikti priežiūros funkciją finansinių inovacijų ir greitos bankų veiklos modelio raidos sąlygomis.⁶⁰

Be to, priežiūros institucijos nesugebėjo įdiegti tinkamos bendrojo finansų įstaigų valdymo praktikos. Daugeliu atvejų priežiūros įstaigos nepatikrino, ar bankų rizikos valdymo sistemos ir vidaus veiklos organizavimas pritaikyti prie bankų veiklos modelio pokyčių ir finansinių inovacijų. Priežiūros institucijos kartais taip pat tinkamai netaikė griežtų bankų stebėtojų tarybos narių atrankai keliamų kriterijų⁶¹.

Apskritai, pačių priežiūros institucijų valdymo problemos, konkrečiai kovos su netinkamo reguliavimo rizika priemonės arba išteklių trūkumas, realiai niekada nebuvo svarstytos. Be to, vis akivaizdžiau matoma, kad priežiūros institucijų teritorinė ir materialinė kompetencija nebeatitinka bankų veiklos geografinio ir sektorinio masto. Tai bankams dar

⁵⁹ *Cit. op.* 9, p. 14-15.

⁶⁰ *Cit. op.* 3.

⁶¹ *Cit. op.* 1, p. 8.

labiau apsunkina rizikos valdymą ir teisinių reikalavimų laikymąsi ir iškelia sudėtingą priežiūros institucijų tarpusavio veiklos organizavimo ir bendradarbiavimo užduotį.

Priežiūros institucijos galėtų periodiškai atlikdamos priežiūrą kelti klausimą apie vidaus valdymo struktūrų efektyvumą ir stebėti, kada jos galėtų turėti neigiamą įtaką finansiniam stabilumui. Taip pat priežiūros institucijos turėtų naudoti daugiau galių kontroliuodamos valdybos ir rizikos valdymo veiklą bei taikyti sankcijas dėl neatitikimų, tačiau priežiūros institucijų sustiprintos galios neturi virsti direktorių ar valdybos lygio sprendimų priėmimu. Taip pat naujai priimamiesi direktoriams galėtų būti išplečiami atitikimi kriterijai įtraukiant ir techninius, ir profesinius įgūdžius bei individualias savybes. Savo ruožtu priežiūros institucijos galėtų vykdyti periodinius stebėtojų tarybos narių interviu, dalyvauti stebėtojų tarybos ir komitetų susitikimuose. Jungtinėje Karalystėje nuo 2009 m. yra nustatyta, kad prieš priimant asmenį į reikšmingos įtakos poziciją banke, Finansų priežiūros institucija turi duoti pritarimą.⁶² Europos Komisija, remdamasi J. De Larosière grupės pateikta ataskaita⁶³, parengė komunikatą⁶⁴, kuriame pateikė naujos Europos finansų priežiūros sistemos struktūrą. Buvo siekiama reformuoti ES finansų rinkos priežiūrą, sukuriant Europos finansų rinkos priežiūros institucijų sistemą. Ši sistema pradėjo veikti nuo 2011 m. sausio 1 d. Ją sudaro:

- a) Europos sisteminės rizikos valdyba;
- b) Europos finansų rinkos priežiūros institucijos: Europos bankininkystės institucija, Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija ir Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija;
- c) Europos priežiūros institucijų jungtinis komitetas;
- d) nacionalinės institucijos (nacionalinės finansų rinkos priežiūros institucijos, už indėlių garantijų sistemų administravimą atsakingos institucijos ir pan.);
- e) Europos Komisijos atstovai.

Europos sisteminės rizikos valdyba (ESRV) – nauja juridinio statuso neturinti Europos institucija, kuri atsakinga už makrolygio rizikos ribojimo priežiūrą. Ji prisideda prie sisteminės rizikos, kuri kyla finansiniam stabilumui Europos Sąjungoje dėl pokyčių finansų sistemoje,

⁶² *Cit. op.* 9, p. 15-16.

⁶³ *Cit. op.* 3.

⁶⁴ 2009 m. gegužės 27 d. Komisijos komunikatas. Europos finansų priežiūra [interaktyvus]. KOM(2009) 252 galutinis [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0252:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2011-01-28].

prevencijos ar mažinimo ir, atsižvelgiant į makroekonominis pokyčius, stengiasi išvengti plataus masto finansinio nuosmukio atvejų bei prisideda prie sklandaus vidaus rinkos veikimo. ESRV renka ir analizuoja informaciją, reikalingą ESRV iškeltiems tikslams įgyvendinti. Identifikavusi sistemine riziką, ESRV turi teisę teikti rekomendacijas ir išpėjimus, kurių privaloma laikytis arba reiks paaiškinti jų nesilaikymo priežastis. Be to, ESRV gali teikti rekomendacijas dėl tolesnių veiksmų reaguojant į nustatytą riziką. Jei reikės, ESRV savo išpėjimus skelbs viešai. Išpėjimai ir rekomendacijos gali būti susiję su bet kokiais finansų sistemos aspektais, dėl kurių gali kilti sisteminė rizika. Spręsdama su makrolygio rizikos ribojimo priežiūra susijusius klausimus ji taip pat bendradarbiaus su atitinkamomis tarptautinėmis finansų institucijomis (Tarptautiniu Valiutos Fondu, Finansinio stabilumo taryba) ir trečiųjų šalių įstaigomis. Išpėjimų ir rekomendacijų adresatais gali būti visa Europos Bendrija, viena arba kelios valstybės narės, viena arba kelios Europos priežiūros institucijos ir viena arba kelios nacionalinės priežiūros institucijos. Europos centrinis bankas užtikrins ESRV sekretoriato paslaugas, teikdamas jai analitinę, statistinę, logistinę ir administracinę paramą, padengs biudžeto išlaidas, susijusias su ESRV.⁶⁵

Europos finansų rinkos priežiūros institucijos – Europos bankininkystės institucija, Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija ir Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija – perims visas atitinkamų šiuo metu veikiančių komitetų (Europos bankininkystės priežiūros institucijų komiteto, Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komiteto ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų komiteto) funkcijas ir turės papildomų įgaliojimų: rengti reguliavimo ir įgyvendinimo techninių standartų projektus, laikantis geresnio reglamentavimo principų; spręsti nacionalinių priežiūros institucijų nesutarimus, kai pagal teisės aktus jos turi bendradarbiauti arba susitarti; padėti užtikrinti, kad techninės Bendrijos taisyklės būtų taikomos nuosekliai (taip pat atliekant tarpusavio vertinimus); koordinuoti veiksmus kritinėse situacijose; skatinti indėlininkų ir investuotojų apsaugą. Europos priežiūros institucijų jungtinis komitetas – forumas, kuriame reguliariai ir glaudžiai bendradarbiaus visos trys Europos finansų rinkos priežiūros institucijos (Europos bankininkystės priežiūros institucijų komitetas, Europos draudimo ir profesinių pensijų

⁶⁵ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1092/2010 dėl Europos Sąjungos finansų sistemos makrolygio rizikos ribojimo priežiūros ir Europos sisteminės rizikos valdybos įsteigimo. OL, 2010 L 331.

priežiūros institucijų komitetas ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų komitetas), sprendamos tarp sektorių kylančias problemas.⁶⁶

Autorės nuomone, nors naujoji Europos priežiūros sistema jau įdiegta ir veikia, ji gali atnešti naujų rizikų. Susidarius ypatingai sudėtingai bankininkystės grupių sistemai ir jos kompleksiskumui, tai didele dalimi prisidėjo prie dabartinės finansų krizės kilimo. Dabar vietoj to, kad būtų realiai stengiamasi supaprastinti finansinių institucijų, ypač bankų, grupių veikimą, yra kuriamos dar sudėtingesnės finansų priežiūros sistemos visos Europos Sąjungos mastu. Kyla abejonių, ar ši sistema bus efektyvesnė už prieš tai veikusius priežiūros komitetus (Europos bankininkystės priežiūros institucijų komitetą, Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komitetą ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų komitetą). Naujosios Europos finansų rinkos priežiūros institucijos (Europos bankininkystės institucija, Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija ir Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija) pakeis buvusių komitetų darbą, be to, dar įsteigta papildomų institucijų. Visa tai finansų sistemą ir jos priežiūrą padaro dar sudėtingesnę, kas dažnai lems didesnę biurokratiją ir didesnę atskaitomybės lygių skaičių, bet nebūtinai veiks efektyviau. Daugeliu atvejų būtų užtekę egzistavusių institucijų įgaliojimų sustiprinimo ar išplėtimo, kas būtų galėję atnešti didesnę aiškumą, o tuo pačiu ir skaidrumą bei didesnę priežiūros efektyvumą.

1.2.6. Interesų konfliktai

Dėl interesų konfliktų ir jų valdymo kylantys klausimai nenuauji. Jie kyla visose organizacijose ir įmonėse. Tačiau, kadangi bankuose gali kilti sisteminė rizika, sandorių daug, teikiamų finansinių paslaugų įvairovė plati, o didelių finansinių grupių struktūra sudėtinga, šis klausimas ypač opus. Interesų konfliktų pavojus gali kilti įvairiais atvejais (nesuderinamos pareigos arba veikla, pavyzdžiui, teikiant konsultacijas dėl investicijų kartu valdant fondą arba veikiant savo naudai, atstovavimo įvairiems klientams ir (arba) finansų įstaigoms nesuderinamumas). Ši problema taip pat gali iškilti dėl bankų ir jų akcininkų (arba) investuotojų santykių, ypač kai

⁶⁶ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/78/ES, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 98/26/EB, 2002/87/EB, 2003/6/EB, 2003/41/EB, 2003/71/EB, 2004/39/EB, 2004/109/EB, 2005/60/EB, 2006/48/EB, 2006/49/EB ir 2009/65/EB dėl Europos priežiūros institucijos (Europos bankininkystės institucijos), Europos priežiūros institucijos (Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijos) ir Europos priežiūros institucijos (Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijos) įgaliojimų, OL 2010 L 331.

egzistuoja bendra akcijų nuosavybė arba komerciniai ryšiai tarp institucinio investuotojo (pavyzdžiui, per pagrindinę jo bendrovę) ir banko, į kurią jis investuoja.⁶⁷

Bendrijos lygmeniu Finansinių priemonių rinkų direktyva⁶⁸ yra pažangi skaidrumo didinimo priemonė, kurioje yra specialus skyrius, susijęs su tam tikrais aptariamais problemos aspektais. Tačiau dėl nevienodo investuotojų, akcininkų bei banko ar kitos finansų įstaigos disponuojamo informacijos lygio (toks netolygumas dar labiau padidėja dėl vis sudėtingesnių ir įvairesnių finansų įstaigos teikiamų paslaugų) kyla klausimas dėl bankų interesų konfliktų įvairiose situacijose identifikavimo ir priežiūros, kuriuos atlieka rinkos, veiksmingumo. Be to, kaip tai pabrėžta jungtinėje Bankininkystės priežiūros institucijų (angl. – *CEBS*), Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų (angl. – *CEIOPS*) ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų (angl. – *CESR*) komitetų vidaus valdymo ataskaitoje⁶⁹, reikia pažymėti, kad ir bankams, ir įvairioms kitoms finansų įstaigoms taikomų (priklausomai nuo to, ar joms taikomos Finansinių priemonių rinkų direktyvos⁷⁰, Kapitalo reikalavimų direktyvos⁷¹, Kolektyvinio investavimo į perleidžiamuosius vertybinius popierius subjektų⁷² ar Mokumas II⁷³ direktyvų nuostatos) taisyklių dėl interesų konfliktų turiniui ir detalėms trūksta nuoseklumo.

Todėl reikia labiau suderinti esamas interesų konfliktų sprendimo taisykles ES mastu. Galėtų būti nustatyta formali konfliktų sprendimo politika, kuri būtų atskleista metinėje ataskaitoje. Taip pat siūlytinas susidariusių interesų konfliktų paviešinimas, interesų konfliktų apibrėžimo suderinimas ES mastu, etikos kodeksų laikymosi skatinimas, bankinių grupių sudėtingumo mažinimas, tinkamai įtvirtintas ir aiškus pareigų banko viduje atskyrimas.⁷⁴

⁶⁷ *Cit. op. I*, p. 4-5.

⁶⁸ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB. OL, 2010 L 145.

⁶⁹ 2009 October CESR, CEBS, CEIOPS cross-sectoral stock-take and analysis of internal governance requirements [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.eba.europa.eu/documents/Publications/Other-Publications/Others/3L3-cross-sectoral-stock-take-and-analysis-interna.aspx>> [žiūrėta 2011 m. sausio 19 d.].

⁷⁰ *Cit. op.* 63.

⁷¹ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/76/EU, kuria iš dalies keičiamos direktyvų 2006/48/EB ir 2006/49/EB nuostatos, susijusios su kapitalo poreikiu prekybos knygai ir pakartotiniam pakeitimui vertybiniais popieriais, taip pat su atlyginimų nustatymo politikos priežiūrinio tikrinimu. OL, 2010 L 329

⁷² 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/65/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIPVPS), derinimo. OL, 2009 L 302.

⁷³ 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) (nauja redakcija). OL, 2009 L 335.

⁷⁴ *Cit. op.* 9, p. 20-21.

Autorė pritaria šiems siūlymams, tačiau turi būti nepamiršta atsižvelgti į skirtingus bankų tipus ir jų verslo segmentus.

1.2.7. Veiksmingo korporatyvinio valdymo principų diegimo bankuose problemos

Laikomasi bendros nuomonės⁷⁵, kad jau egzistavę korporatyvinio valdymo principai (tiek EBPO principai, tiek Bazelio komiteto rekomendacijos bankininkystės sektoriui ar Bendrijos teisės aktai⁷⁶) iš dalies jau buvo pritaikyti finansų krizės išryškintoms problemoms spręsti. Visgi finansų krizė parodė, kad finansinių, ypač bankininkystės, paslaugų sektoriuje įmonių valdymo principai realiai neveikia. Padėtį mėginta paaiškinti įvairiomis priežastimis:

- a) dabartiniai principai pernelyg bendri ir nepakankamai tikslūs, o jų išaiškinimui palikta per daug laisvės. Be to, praktiškai juos įgyvendinti buvo labai sunku, todėl dažnai tai buvo atliekama formaliai (pagal principą, vadinamą pažymėkite langelį), neatlikus kokybinio vertinimo;
- b) įgyvendinant tuos principus nėra aiškaus vaidmenų ir atsakomybės pasiskirstymo bankų viduje ir su priežiūros institucijomis;
- c) teisinis įmonės valdymo principų pobūdis: bankai įmonių valdymo principų realiai netaikė daugiausia todėl, kad tarptautinių organizacijų rekomendacijos arba korporatyvinio valdymo kodekso nuostatos nėra privalomos, priežiūros institucijos įmonių valdymo problemoms neskyrė tinkamo dėmesio, šioje srityje nebuvo atliekama tinkama kontrolė, nebuvo taikomos atgrasomosios nuobaudos.⁷⁷

Iškyla diskusijų, ar direktoriams, stebėtojų tarybai reikėtų sugriežtinti civilinę ir baudžiamąją atsakomybę. Kadangi dabar nors ir skirtingai Europos Sąjungos valstybėse narėse yra taikoma vienokia ar kitokia atsakomybė, reikėtų iš pradžių išnagrinėti šį reguliavimą nacionaliniu mastu, o paskui siekti bedrų normų ES mastu. Be to, sugriežtinta atsakomybė

⁷⁵ 2009 m. kovo 18 d. EBPO viešoji konsultacija. Corporate governance and the financial crisis [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.oecd.org/dataoecd/31/37/42230408.pdf> > [žiūrėta 2010 m. spalio 29 d.].

⁷⁶ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/46/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 78/660/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių metinių atskaitomybių, 83/349/EEB dėl konsoliduotos atskaitomybės, 86/635/EEB dėl bankų ir kitų finansų įstaigų metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir 91/674/EEB dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės. OL, 2006 L 224, p. 2. Šioje Direktyvoje 2006/46/EB finansų įstaigoms, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos prekybos sąrašus, nustatytas reikalavimas nurodyti įmonių valdymo kodeksą, kuris įstaigai yra taikomas, bei nurodyti, nuo kurių to kodekso dalių ji nukrypo ir kodėl.

⁷⁷ *Cit. op.* 1, p. 5-6.

nebūtinai automatiškai paskatins direktorius priimti geresnius sprendimus, tai gali veikti netgi žalingai – gali atgrasyti direktorius ar stebėtojų tarybos narius imtis net ir sąžiningos iniciatyvos ar talentingus asmenims siekti patekti į stebėtojų tarybą. Labiau patartina priežiūros institucijoms kuo efektyviau taikyti egzistuojančias sankcijas ir skatinti direktorius ir stebėtojų tarybą būti atskaitingesniais.⁷⁸

Tačiau Europos Komisija 2010 m. gruodžio 13 d. paskelbė komunikatą dėl sankcijų taikymo režimų finansinių paslaugų sektoriuje griežtinimo⁷⁹, kuriame teigiama, kad reikalinga ES teisėkūros iniciatyva nacionalinių sankcijų taikymo režimų finansinių paslaugų sektoriuje konvergencijai ir griežtinimui skatinti. Šių tikslų valstybės narės negali deramai pasiekti vienos – jei nėra bendros ES sistemos, nacionalinėmis iniciatyvomis neįmanoma užtikrinti sankcijų taikymo režimų griežtinimo nuoseklumo. Todėl galima teigti, kad norint pasiekti pakankamą konvergenciją, būtini veiksmai ES mastu.

Komisija laikosi nuomonės, kad yra pagrindo teikti teisėkūros iniciatyvą siekiant nustatyti būtiniausius bendrus standartus, kurių valstybės narės turėtų laikytis rengdamos administracines sankcijas už finansinių paslaugų taisyklių pažeidimus ir šioje srityje taikydamos sankcijas. Tokie standartai būtų parengti atsižvelgiant į pagrindinius, visiems konkretiems sektoriams bendrus principus – taip būtų užtikrintas bendras visų ES veiksmų šioje srityje nuoseklumas, bet tie standartai būtų pritaikyti prie skirtingų finansinių paslaugų srities sektorių ir ES teisės aktų specifikos. Be to, būtų galima numatyti įvesti baudžiamąsias sankcijas už rimčiausius finansinių paslaugų teisės aktų pažeidimus, jei ir kai tai būtų būtina siekiant užtikrinti veiksmingą tokių teisės aktų įgyvendinimą.⁸⁰

Numatomas teisėkūros metodas būtų skirtas atskiriems sektoriams ir taikomas tik tam tikriems sankcijų taikymo režimų elementams. ES veiksmų šioje srityje teisinis pagrindas būtų Sutarties vidaus rinkos nuostatos, susijusios su teisės aktų nuostatų derinimu (Sutarties dėl ES veikimo⁸¹ 114 straipsnis), taisyklių, taikomų imantis veiklos ir verčiantis ja kaip savarankiškai dirbantiems asmenims, koordinavimu ir laisve teikti paslaugas (Sutarties dėl ES veikimo 53 straipsnio 1 dalis ir 62 straipsnis). Jomis ES teisės aktų leidybos institucijai suteikiama galimybė imtis priemonių nacionalinės teisės aktų nuostatoms suderinti siekiant gerinti

⁷⁸ *Cit. op.* 9, p. 18.

⁷⁹ 2010 m. gruodžio 13 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Sankcijų taikymo režimų finansinių paslaugų sektoriuje griežtinimas [interaktyvus]. KOM(2010) 716 galutinis [žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.], p. 3-11. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/sanctions/COM_2010_0716_lt.pdf> [žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.].

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ 2008 m. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OL, 2010 C 83, 114 str.

įsisteigimo sąlygas ir vidaus rinkos veikimą. Tai gali būti ir teisėkūros priemonės, susijusios su sankcijomis, jei jos būtinos siekiant užtikrinti, kad ES taisyklės būtų visiškai veiksmingos. Tokių priemonių nustatymas ES finansinių paslaugų teisės aktuose būtų pagrįstas tuo pačiu teisiniu pagrindu, kuriuo pagrįsti ir atskirų sektorių teisės aktai. Sutarties dėl ES veikimo 83 straipsnyje taip pat numatomas teisinis pagrindas, reikalingas norint nustatyti minimalias taisykles dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžimo, jei baudžiamųjų įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų suderinimas pasirodo būtinas užtikrinant veiksmingą Europos Sąjungos politikos įgyvendinimą srityje, kurioje taikomos derinimo priemonės.⁸²

Be to, tinkamos baudos skyrimas gali turėti didelį atgrasomąjį poveikį, nes dėl to pažeidėjui susidaro išlaidų. Leidimų panaikinimas gali tikti, kai pakartotinai pažeidžiamos pagrindinės ES teisės aktų nuostatos. Bankų vadovų pakeitimo sankcija turėtų būti taikoma rimtų vadovybės padarytų pažeidimų atveju. Be to, prie bendros pažeidimų prevencijos gali labai prisidėti vieši įspėjimai ir sankcijų skelbimas. Sankcijų taikymo režimais bus geriau užkertamas kelias kitiems potencialiems pažeidėjams daryti pažeidimus, jei jie žinotų, kad teisės aktais numatytos sankcijos aktyviai taikomos ir vykdomos ir kad yra reali grėsmė, kad valdžios institucijos nustatys pažeidimus ir pritaikys sankcijas už juos.⁸³

Iš kompetentingų institucijų reikėtų reikalauti, kad visuomenei būtų pranešama apie pritaikytas sankcijas. Todėl Komisija svarsto, ar reikėtų įtraukti tokį bendrą įpareigojimą ir papildomai apriboti šio įpareigojimo išimtis, pvz., nustatant, kad jei informacijos atskleidimas sukeltų didelę grėsmę finansų rinkoms, iš kompetentingų institucijų būtų reikalaujama sankcijas skelbti anonimiškai.

Atsižvelgiant į tai, kad pažeidus finansinių paslaugų teisės aktus būtų galima gauti daug pelno, visos nacionalinės teisės sistemose nustatytos baudos turėtų būti pakankamai didelės, kad nacionalinės valdžios institucijos galėtų skirti veiksmingas, proporcingas ir atgrasias baudas. Siekiant racionalų rinkos dalyvį atgrasyti nuo teisės pažeidimo, galimybę, kad pažeidimas gali likti neatskleistas, reikėtų kompensuoti bauda, kurią būtų galima pagrįstai laikyti viršijančia potencialią finansinę naudą, kurią būtų galima gauti padarius pažeidimą, net jei tos naudos neįmanoma apskaičiuoti. Čia būtų daroma prielaida, kad racionalus rinkos dalyvis, sprenddamas, ar daryti pažeidimą, atsižvelgtų į pažeidimo atskleidimo tikimybę ir kad faktiškai nustatomi ne visi pažeidimai.⁸⁴

⁸² *Cit. op.* 74.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*

Sankcijos turėtų būti skiriamos už pažeidimą atsakingiems asmenims ir (arba) bankui, kurio naudai tie asmenys veikia darydami pažeidimą. Sankcijas taikyti už pažeidimą atsakingiems asmenims gali būti tikslingiau, kai pažeidimas yra išskirtinė jų atsakomybė. Kita vertus, kai tas asmuo dirba bankui, dažnai tikslinga skirti baudą pačiam bankui, jei atsakingas asmuo veikė jo naudai. Be to, taip būtų galima skatinti bankus imtis organizacinių priemonių ir organizuoti darbuotojų mokymą, būtiną norint užkirsti kelią pažeidimams. Komisijos nuomone, atsižvelgiant į kiekvieno teisės akto specifiką, reikėtų numatyti administracines sankcijas atsakingiems asmenims ir bankams, kuriems tų asmenų veiksmi buvo naudingi. Komisija svarsto galimybę nustatyti tinkamas nuostatas, kuriomis būtų patikslinta, kad administracinės sankcijos taikytinos visiems už pažeidimą atsakingiems asmenims (daugelyje direktyvų nustatyta, kad sankcijas galima skirti už pažeidimą atsakingiems asmenims, bet nepaaiškinama, ar tai apimtų fizinius ir juridinius asmenis). Sankcijos turėtų būti taikomos už pažeidimą atsakingam asmeniui ir (arba), kai tas asmuo dirba bankui, tam bankui, kurio naudai jis veikė darydamas pažeidimą.⁸⁵

Komisijos nuomone, be pažeidimo rimtumo, kuris numatytas beveik visų šalių nacionalinės teisės aktuose, veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti, turėtų būti bent šie:

- a) padarius pažeidimą pažeidėjo gauta finansinė nauda (jei įmanoma apskaičiuoti), kad būtų geriau atsižvelgta į pažeidimo poveikį ir atgrasyta nuo kitų pažeidimų;
- b) finansinis pažeidėjo pajėgumas, kurį rodo tokie elementai, kaip banko metinė apyvarta arba už pažeidimą atsakingo asmens metinės pajamos – tai padėtų užtikrinti, kad sankcijos būtų pakankamai atgrasios net dideliems bankams;
- c) pažeidėjo bendradarbiavimas su valdžios institucijomis – tai gali padėti skatinti pažeidėjus bendradarbiauti ir taip didinti valdžios institucijų tyrimo gebėjimus, o kartu ir sankcijų veiksmingumą;
- d) pažeidimo trukmė.⁸⁶

Darbo autorė iš esmės pritaria Europos Komisijos pozicijai dėl sankcijų griežtinimo. Siekiant sustabdyti netinkamo finansų rinkų funkcionavimo riziką ir tuo prisidėti prie ES finansų sektoriaus stabilumo stiprinimo yra svarbu tobulinti sankcijų veiksmingumą. Komisijos pasiūlymai sankcijų stiprinimo srityje yra toliau nagrinėtini atsižvelgiant į krizės pamokas ir Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros institucijų praktinę sankcijų taikymo patirtį. Stiprinant sankcijas ir siekiant, kad sankcijos būtų veiksmingos, svarbu tobulinti ir jų

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

įgyvendinimo mechanizmą, skleisti geriausios praktikos taikymą. Naujosios ES priežiūros institucijos galėtų prisidėti šioje srityje. Be to, sankcijos neturėtų būti per griežtos, kad neatgrasytų nuo vadovaujamo ar kito atsakingo darbo geriausių srities specialistų.

2. ATLYGINIMŲ NUSTATYMO POLITIKA

Vyksta tarptautiniai debatai dėl nepagrįstai didelių atlyginimų praktikos. Yra pateikta keletas pagrindinių pasiūlymų. Pirmas, finansų sektoriaus atlyginimų politika, pagrįsta trumpalaikiais rezultatais, neatsižvelgiant į prisiimtą su tuo susijusią riziką, prisidėjo prie finansų krizės. Todėl Komisija 2009 m. balandžio 30 d. priėmė rekomendaciją (2009/384/EB)⁸⁷ dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo. Ja siekiama finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų politiką suderinti su tinkamu rizikos valdymu ir ilgalaikiu finansų įstaigų gyvybingumu.⁸⁸

Antra, kad nuo devintojo dešimtmečio pabaigos bankų, kurių vertybiniai popieriai įtraukti į biržų prekybos sąrašus, direktorių atlyginimų kintamoji dalis iš esmės padidėjo ir kelia įmonių vadovų darbo rezultatų vertinimo metodų ir turinio klausimą. Komisija šiuo klausimu 2004 m. patvirtino rekomendaciją, kuria siekiama sugriežtinti reikalavimą viešai skelbti informaciją apie direktorių atlyginimų politiką, individualius atlyginimus, ir paragino valstybes nares įvesti privalomą arba neprivalomą balsavimą dėl direktorių atlyginimų. Dėl įvairių susijusių priežasčių, įskaitant akcininkų pasyvumą šiais klausimais, didžiulį kintamosios atlyginimų dalies padidėjimą, pelno padalijimo planų, skiriant akcijas arba pasirinkimo sandorius, gausėjimą, Komisija nusprendė 2009 m. balandžio 30 d. priimti naują rekomendaciją 2009/385/EB⁸⁹. Ta rekomendacija siekiama sugriežtinti direktorių atlyginimų valdymą ir pateikiami keli rekomenduojami direktorių atlyginimų struktūros principai, kad atlyginimas būtų labiau susietas su ilgalaikiais darbo rezultatais.⁹⁰

Europos bankų priežiūros komitetas, kuris po 1.2.5. skyriuje plačiau aprašytos Europos institucinės finansų priežiūros reformos nuo 2011 m. sausio 1 d. tapo Europos bankininkystės institucija, 2010 m. gruodį išleido Atlyginimų politikos ir praktikos gaires⁹¹, kuriose nustatyti dar griežtesni reikalavimai bankinio sektoriaus darbuotojų atlyginimams. Pagal naująją

⁸⁷ 2009 m. balandžio 30 d. Komisijos rekomendacija 2009/384/EB dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos. OL, 2009 L 120, p. 22.

⁸⁸ *Cit. op.* 1, p. 16-17.

⁸⁹ 2009 m. balandžio 30 d. Komisijos rekomendacija 2009/385/EB, kuria papildomos rekomendacijos 2004/913/EB ir 2005/162/EB dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių atlyginimų nustatymo tvarkos. OL, 2009 L 120.

⁹⁰ *Cit. op.* 1, p. 16-17.

⁹¹ 2010 m. gruodžio 10 d. CEBS guidelines on remuneration policies and practices [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eba.europa.eu/cebs/media/Publications/Standards%20and%20Guidelines/2010/Remuneration/Guidelines.pdf>> [žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.].

Kapitalo reikalavimų direktyvą (angl. *CRD III*)⁹² bei kaip buvo susitarta tarp Europos Sąjungos institucijų, CEBS vykdydama pakeistą ankstesnės Kapitalo reikalavimų direktyvos⁹³ penktą priedą priėmė šias Atlyginimų politikos ir praktikos gaires. Pakeistos Kapitalo reikalavimų direktyvos 22 straipsnio 1 dalis nustato principą, kad bankai turi užtikrinti, kad jų atlyginimų politika ir praktika atitinka organizacinę struktūrą bei skatina patikimą ir efektyvų rizikos valdymą⁹⁴. CEBS jau buvo paskelbęs Aukšto lygio atlyginimų politikos principus 2009 m. balandžio 20 d. Jie taip pat parengti su Finansinio stabilumo valdybos ir Europos Komisijos pagalba. Išstudijavus jų įgyvendinimą nacionaliniu mastu, buvo parengtos dabartinės gairės. Taip pat buvo pasitelkta rinkos dalyvių ir akademinė darbuotojų nuomonė, viešoji konsultacija. Pagrindiniai pakeitimai susiję su atlyginimų proporcingumu, susietais su akcijomis ir kitais instrumentais kaip kintamojo atlyginimo priedo dalimi, tokių instrumentų paskirstymu ir išmokėjimo atidėjimu. Proporcingumo principas taikomas tiek bendrąja prasme, tiek pagal specifinius CRD III reikalavimus. Pakeitimai dėl bankų grupių susiję su jų taikymu konsoliduotu mastu, užtikrinant, kad jos bus proporcingai taikomos bankų grupėms. Dėl su akcijomis ar panašiais alternatyviais instrumentais susieto atlyginimo kintamojo priedo CEBS prižiūrės reguliacinius ir rinkos pakitimus, susijusius su tokiais instrumentais arba, esant reikalui, pateiks tolesnes jų naudojimo gaires. Taip pat atskirti atlyginimų atidėjimo ir užlaikymo apibrėžimai, nes tam tikrais atvejais atlyginimų kintamoji dalis bus išmokama vėliau, jei pasirodys, kad priimti sprendimai bus efektyvūs ilgalaikiu periodu, o jei ne – nebus išmokami. Šios gairės įsigaliojo kartu su Kapitalo reikalavimų direktyvos pakeitimu nuo 2011 m. sausio 1 d. Europos bankininkystės institucija 2011 m. ketvirtajame ketvirtyje planuoja paskelbti šių gairių įgyvendinimo studiją, atsižvelgiant į vieningą šių gairių ir CRD III taikymą. 2010 m. birželį Komisija pateikė ataskaitas, įvertinančias, ar valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad įsigaliojusių pagrindiniai 2009 m. rekomendacijų dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų (2009/384/EB) ir dėl direktorių atlyginimų (2009/385/EB) nustatymo principai. Valstybės narės ragintos iki 2009 m. gruodžio 31 d. imtis priemonių, būtinų siekiant skatinti rekomendacijos dėl direktorių atlyginimų taikymą. Jei bankai mano, kad tam tikra rekomendacija nepritaikyta specifinėms jų ypatybėms ir (arba) tai būtų sunku padaryti, nereikalaujama laikytis to standarto, jeigu jos atskleidžia nukrypimus nuo jo ir pateikia paaiškinimą rinkai.

⁹² *Cit. op.* 66, p. 16.

⁹³ *Cit. op.* 48, p. 79.

⁹⁴ *Cit. op.* 51, 27 str. 1d.

2.1. Finansinio sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos įgyvendinimas

Dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų (2009/384/EB) Komisija laikėsi nuomonės⁹⁵, kad rekomendacija turėtų būti taikoma visam finansinių paslaugų sektoriui, nepaisant finansų įstaigų teisinio statuso. Nacionalines priemones priėmė šešiolika valstybių narių (tarp jų ir Lietuva bei Latvija). Iš likusių 11 valstybių narių šešios (tarp jų ir Estija, Lenkija) nurodė, kad jos šiuo metu rengia arba rengiasi priimti atitinkamas nacionalines priemones. Šešiose valstybėse narėse patikimos atlyginimų nustatymo politikos principai jau taikomi 2009 m. premijoms. Kitose (tarp jų ir Baltijos valstybėse) šie principai taikomi atitinkamoms finansų įstaigų 2010 m. premijoms. Tik septynios valstybės narės (tarp jų ir Lietuva, Latvija) priėmė nacionalines priemones, kurios taikomos viso finansinių paslaugų sektoriaus finansų įmonėms. Visos šešiolika valstybių narių priėmė nacionalines priemones, kad atlyginimų nustatymo politika būtų vertinama pagal riziką ir suderinta su ilgalaikiais finansų įstaigų interesais. Tačiau nacionalinių nuostatų, kurios taikomos atlyginimų nustatymo politikos struktūrai, turinys ir išsamumas smarkiai skiriasi. Tik keletas valstybių narių visiškai įgyvendino svarbias rekomendacijas dėl valdymo, pvz. dėl (stebėtojų tarybų) valdybų vaidmens arba atlyginimo komitetų narių kvalifikacijos ir kompetencijos. Informacijos atskleidimo reikalavimų turinys skirtingose valstybėse narėse skiriasi (Lietuva tai įgyvendino iš dalies, nes specifinių nuostatų nepriėmė draudimo sektoriui, tačiau bankiniame sektoriuje priimta).

Kiek tai susiję su pačių finansų įstaigų praktika, šiuo metu sudėtinga įvertinti, ar ir kaip finansų įstaigos praktikoje įgyvendino patikimą atlyginimų nustatymo politiką, nes dar per anksti ir reglamentavimo pokyčiai vis dar atliekami. Savo ruožtu Komisija ketina dalyvaudama Finansinio stabilumo valdybos ir Didžiojo dvidešimtuko (G20) veikloje, užtikrinti, kad panašios taisyklės būtų veiksmingai taikomos visame pasaulyje, kad šiuo atžvilgiu būtų

⁹⁵ 2010 m. birželio 2 d. Komisijos rekomendacijos 2009/384/EB dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos (2009 m. rekomendacijos dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos) taikymo ES valstybėse narėse ataskaita [interaktyvus]. KOM (2010) 285 galutinis [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0286:FIN:LT:HTML>> [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]

sudarytos vienodos veiklos sąlygos. Taip pat planuojama reguliariai nagrinėti padėtį ir pasilikti teisę prireikus siūlyti naujas ar papildomas priemones.⁹⁶

2.2. Direktorių atlyginimų nustatymo politikos įgyvendinimas

Remiantis Komisijos minėtomis ataskaitomis, dėl direktorių atlyginimų⁹⁷ (2009/385/EB) bent pusę rekomendacijų įgyvendino mažuma ES valstybių narių (iš Baltijos valstybių tik Lietuva). Kai kurios valstybės narės (pvz. Estija) vis dar rengiasi (kai kurias) rekomendacijas įgyvendinti. Daugelis valstybių narių (tarp jų Lietuva ir Latvija) reikalauja arba rekomenduoja, kad kintamoji atlyginimo dalis būtų susieta su veiklos rezultatais ir ja būtų skatinamas ilgalaikis įmonės veiklos tvarumas. Mažuma valstybių narių bei Lietuva reikalauja arba rekomenduoja kintamosios atlyginimo dalies išmokėjimo atidėjimą ir išmokėtų lėšų susigražinimą, o dauguma rekomenduoja arba reikalauja, kad būtų apribotos išėtinės išmokos (pvz. Lietuva ir Estija). Akcijomis pagrįstas atlyginimas turėtų būti susietas su veiklos rezultatų vertinimo kriterijais daugelyje valstybių narių, bet tik mažuma iš jų (ir Lietuva) reikalauja arba rekomenduoja teisių suteikimo ir nesinaudojimo jomis laikotarpius, kuriems taikomi veiklos rezultatų vertinimo kriterijai. Mažuma valstybių narių (ir Lietuva) ėmėsi veiksmų skatinti akcininkus balsuoti atlyginimų klausimais bei įgyvendino rekomendacijas, susijusias su atlyginimų nustatymo komitetais. Pastaruoju metu nuostatos dėl atskleidimo ir akcininkų balsavimo kur kas labiau įgyvendinamos, yra tendencija jas reglamentuoti privalomais būdais.⁹⁸

Taigi tarp valstybių narių vis dar yra didelių skirtumų, susijusių su atlyginimų ataskaitos arba politikos atskleidimu, atlyginimų ataskaitos turiniu bei išsamumu ir individualių atlyginimų skelbimu.

Įmonių, kurių vertybiniai popieriai įtraukti į biržos prekybos sąrašus, direktorių atlyginimų klausimu Komisijos ataskaita apie valstybių narių priemonių, skirtų esamoms rekomendacijoms taikyti, įgyvendinimą rodo, kad tas taikymas nesuvienodintas ir

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ 2010 m. birželio 2 d. Komisijos rekomendacijos 2009/385/EB (2009 m. rekomendacija dėl direktorių atlyginimų nustatymo), kuria papildomos rekomendacijos 2004/913/EB ir 2005/162/EB dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių atlyginimų nustatymo tvarkos, taikymo ES valstybėse narėse ataskaita [interaktyvus]. KOM (2010) 285 galutinis [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/CommDocs2010/06/comm285-2010_part1_ext_LT.doc> [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]

⁹⁸ *Ibid.*

nepakankamas. Nors specialios rekomendacijos dėl atlyginimų nustatytos finansinių paslaugų srityje, rekomendacijos dėl vadovų atlyginimų taip pat taikomos finansų įstaigų, kurių vertybiniai popieriai įtraukti į biržos prekybos sąrašus, vadovų atlyginimams ir į tas rekomendacijas yra įtraukta papildomų taisyklių dėl vadovų atlyginimų skaidrumo.

Direktorių atlyginimai turėtų būti tinkamai struktūrizuoti, kad skatintų siekti ilgalaikio ir tvaraus bankų augimo. Tačiau esamas reguliavimas yra pakankamas, tik atlyginimų struktūrose galėtų būti daugiau skaidrumo. Akcijų pasirinkimo sandoriai (anlg. – *stock options*) gali sudaryti dalį direktorių atlyginimo, nes tai didina jų suinteresuotumą ir daro jį panašų į akcininkų, todėl šie akcijų pasirinkimo sandoriai, kaip atlyginimo struktūrinė dalis, neturėtų būti uždrausti, jei yra tinkamai struktūrizuoti ir atitinka teisinius reikalavimus, bet tokia informacija turėtų būti labiau paviešinama. Šių akcijų pasirinkimo sandorių apmokestinimui ES mastu poreikio nėra.⁹⁹

Viešojoje konsultacijoje investicinės ir audito bei apskaitos įmonės išreiškė nuomonę, kad akcininkai galėtų rekomenduoti arba nustatyti direktorių atlyginimus, ir tai turėtų būti įtvirtinta ES mastu. Darbuotojų atstovai pageidautų aiškaus darbuotojų vaidmens atlyginimų komitetuose ir didesnio darbuotojų informavimo apie direktorių atlyginimus. Šiuo metu nėra poreikio dar labiau stiprinti atlyginimų politikos reguliavimą ES mastu, verčiau reikia tinkamai įgyvendinti naujosios Kapitalo reikalavimų direktyvos reikalavimus atlyginimams ir įvertinti, kokį poveikį jie duos. Išėtinės išmokos (anlg. – *severance packages*), kaip ir kitos atlyginimo dalys, turi būti nustatomos pagal pasiektus darbo rezultatus ir efektyvumą, o ne pagal nesėkmę. Išėtinių išmokų nustatymui ES mastu nėra poreikio, toks nustatymas turėtų būti valdybos ir akcininkų atsakomybė atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį. Lietuvos Investuotojų asociacija teigia, kad pirmiausia reikia tikslaus išėtinių išmokų apibrėžimo nustatymo, siekiant atskirti direktorių išbūtos kadencijos ir iš sutartinių prievolių kylančias išmokas.¹⁰⁰ Dėl bankų, kuriems buvo skirta valstybės pagalbos lėšų, darbuotojų atlyginimų kintamosios dalies skyrimo turėtų nuspręsti pačios nacionalinės finansų priežiūros institucijos. Kartais netgi rekomenduotina mokėti papildomas premijas siekiant privilioti naujų talentingų darbuotojų ir taip reformuoti patį banką.¹⁰¹

⁹⁹ *Cit. op.* 9, p. 18-20.

¹⁰⁰ 2010 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvos Investuotojų asociacijos atsakymas į Europos Komisijos viešąją konsultaciją. Bendrasis finansų įstaigų valdymas ir atlyginimų politika [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. vasario 16 d.] Prieiga per internetą:

<http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/company_law/institutions_remuneratio/registered_organisations/lithuanian_investors/_EN_1.0_&a=d> [žiūrėta 2011 m. vasario 16 d.]

¹⁰¹ *Cit. op.* 9, p. 18-20.

Autorės nuomone, tiek direktorių, tiek kitų darbuotojų atlyginimai turėtų tiesiogiai ir individualiai priklausyti nuo pasiektų rezultatų, kompetencijos, lojalumo. Siekiant išlaikyti geriausius ir pritraukti naujus kompetetingus darbuotojus reikalinga efektyvi skatinimo sistema, kuri galėtų būti pritaikyta atskiriems darbuotojams, siekiant ilgalaikės naudos tiek bankui, tiek darbuotojui.

3. ATSKIRŲ EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ ĮGYVENDINAMOS PRIEMONĖS

Apžvelgus bendrai visos Europos Sąjungos mastu vykdomo korporatyvinio bankų valdymo reglamentavimo bei atlyginimų politikos įtaką finansiniam stabilumui su atskirais palyginimais tarp Europos Sąjungos valstybių narių, toliau detaliau analizuojamas bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimas Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje, kuri ES mastu yra viena pažangiausiai ir detaliausiai reglamentuojančių bankų sistemos veiklą valstybė palyginus su kontinentinės Europos valstybėmis. Ji ne tik įgyvendina bendrą Europos Sąjungos reguliavimą, bet ir savo iniciatyva imasi papildomų priemonių, kurios analizuojamos magistrinio darbo 3.2. dalyje.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į šio magistrinio darbo 1.2.5. dalyje analizuotą Europos finansų priežiūros institucinę reformą, Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje, kaip ir daugelyje kitų ES valstybių narių, vykdyta finansų rinkų priežiūros institucijų reforma. Lietuvoje buvo priimta Lietuvos Respublikos finansų rinkos priežiūros institucijų sujungimo koncepcija¹⁰², pagal kurią vietoj dabar egzistuojančio sektorinio finansų rinkų priežiūros modelio, finansų rinkos priežiūrą atliktų viena priežiūros institucija – Lietuvos bankas. Dabar Lietuvoje esant sektoriniam modeliui trys finansų rinkos priežiūros institucijos – Lietuvos bankas, Draudimo priežiūros komisija, Vertybinių popierių komisija – vykdo atskirų finansų rinkos sektorių priežiūrą. Pagal šią koncepciją numatoma, kad pertvarkyta finansų rinkų priežiūros sistema pradėtų veikti nuo 2012 m. sausio 1 d. Tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje taip pat 2012 m. planuojami finansų priežiūros sistemos pertvarkymai¹⁰³, įgyvendinant vadinamąjį Dviejų valdžių (angl. – *Twin - Peaks*) modelį, kai atskira institucija atlieka rizikos ribojimo priežiūrą ir atskira institucija – paslaugų teikimo priežiūrą visoms finansų įstaigoms.

¹⁰² Lietuvos Vyriausybės 2010 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 580 dėl Lietuvos Respublikos finansų rinkos priežiūros institucijų sujungimo koncepcijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 61–2991.

¹⁰³ 2010 m. birželis. Bank of England. Financial stability report [interaktyvus]. 2010, nr. 27 [žiūrėta 2011 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankofengland.co.uk/publications/fsr/2010/fsrfull1006.pdf>> [žiūrėta 2011 m. kovo 14 d.].

3.1. Lietuva

Lietuvoje įgyvendinant Europos Sąjungos direktyvas, Europos Sąjungos bankų, finansų ir draudimo priežiūros institucijų gaires ir kitus dokumentus bei atsižvelgiant į dabartinę ekonominę ir finansinę situaciją taip pat pastaruoju metu stiprintas finansinis stabilumas siekiant griežčiau ir detaliau jį reglamentuoti. Tai turėjo įtakos ir korporatyviniam bankų valdymui, bankų darbuotojų atlyginimų politikai. Be kitų toliau aptariamų priemonių atsižvelgiant į susiklosčiusią pasaulinę finansų krizės situaciją buvo keistas ir Lietuvos Respublikos bankų įstatymas¹⁰⁴. 2009 m. šis įstatymas keistas net du kartus ypač dėl nuostatų susijusių su toliau analizuojamomis Finansinio tvarumo įstatymo¹⁰⁵ priemonėmis. Bankų įstatyme atkreipiamas dėmesys, kad tam tikri šio įstatymo straipsniai, susiję su akcininkais, kitomis suinteresuotomis šalimis, jų funkcijomis ir teisėmis, netaikomi, kai valstybė įsigyja banko akcijas ar jas paima visuomenės poreikiams.

3.2.1. Finansinio tvarumo įstatymo priemonės

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad finansų sektorius, kurio reikšmingą dalį Lietuvoje sudaro bankų sektorius, priskirtinas prie vieno jautriausių sektorių, o situacija jame gali turėti didelės įtakos šalies ekonomikai, gyventojų ir ūkio subjektų pasitikėjimui šalies finansų sistema, šios sistemos tvarumui, ir kad būtina užtikrinti tinkamų ir laiku įgyvendinamų finansų sistemos stabilumo stiprinimo priemonių panaudojimo galimybes¹⁰⁶, priėmė Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymą. Šio įstatymo tikslas – numatyti priemones, stiprinančias bankų sistemos finansinį tvarumą, apsaugoti svarbius visuomenės interesus, didinti gyventojų ir ūkio subjektų pasitikėjimą šalies finansų sistema. Taip pat buvo priimtas šis įstatymą įgyvendinantis Vyriausybės nutarimas. Vadovaujantis šiuo įstatymu, gali būti taikomos tokios keturios finansinio stabilumo stiprinimo priemonės¹⁰⁷:

1. Valstybės garantijų bankams teikimas;

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 54–1832.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas. Valstybės žinios, 2009, Nr. 93–3985.

¹⁰⁶ Atsižvelgdamas į 2008 m. spalio 13 d. Komisijos komunikato – Valstybės pagalbos taisyklių taikymas finansų įstaigoms skirtoms priemonėms dėl dabartinės pasaulinės finansų krizės, OL, 2008 C 270, p. 8; 2009 m. sausio 15 d. Komisijos komunikato – Finansų įstaigų kapitalo atkūrimas esant dabartinei finansų krizei: pagalbos apribojimas iki mažiausios būtinos sumos ir apsaugos priemonės nuo netinkamo konkurencijos iškraipymo, OL, 2009 C 10, p. 2; 2009 m. vasario 25 d. Komisijos komunikato dėl sumažėjusios vertės turto tvarkymo Bendrijos bankų sektoriuje, OL, 2009 C 72, p. 1 nuostatas.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 99.

2. Banko turto išpirkimas;

Dėl valstybės garantijos banko stabilumui didinti ir dėl banko turto išpirkimo kreipiasi bankas ir (arba) banko akcininkai, turintys banko įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalį, suteikiančią teisę kontroliuoti banko veiklą, arba (užsienio banko filialo atveju) užsienio banko filialą Lietuvos Respublikoje įsteigęs asmuo ir pateikia Finansų ministerijai nustatytus dokumentus. Pateikiant prašymą išpirkti banko turta, jame turi būti nurodyta: kokį banko turta prašoma išpirkti, pagal kokius kriterijus bankas ir (arba) banką kontroliuojantys akcininkai (užsienio banko filialą įsteigęs asmuo), prašantys išpirkti banko turta, nustatė išpirktiną turta (paskolų grąžinimo vėlavimo terminas, skolininko bankrotas ir panašiai), koks šių kriterijų pasirinkimo pagrindas, visiškai atskleidžiant sumažėjusią turto vertę.¹⁰⁸

3. Valstybės dalyvavimas banko kapitale;

Galimi trys būdai:

- a) suteikti bankui pasitikėtinę (subordinuotą) paskolą;
- b) įsigyti išleidžiamų naujų banko akcijų;
- c) įsigyti visas ar dalį banko akcijų iš banko akcininkų.¹⁰⁹

Valstybės garantijos taikymo sąlygų sutarties projekte, banko turto pirkimo – pardavimo sutartyje bei subordinuotos paskolos sutarties projekte gali būti nustatomos valstybės garantijos banko stabilumui didinti taikymo sąlygos, tarp kurių:

- a) draudimas valstybės garantijos banko stabilumui didinti laikotarpiu bankui supirkti savo akcijas;
- b) draudimas banko stebėtojų tarybos, valdybos nariams ir administracijos vadovui valstybės garantijos banko stabilumui didinti laikotarpiu sudaryti naujus banko akcijų pasirinkimo sandorius;
- c) reikalavimai dėl banko stebėtojų tarybos, valdybos narių ir administracijos vadovo pajamų, gaunamų iš banko, valstybės garantijos banko stabilumui didinti laikotarpiu;
- d) reikalavimas pakeisti banko stebėtojų tarybos, valdybos narius (nari) ar administracijos vadovą bankų veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka;

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 1673 dėl Valstybės garantijų bankų stabilumui didinti teikimo, administravimo ir šių garantijų vykdymo taisyklių, Pasitikėtinių (subordinuotų) paskolų bankams teikimo ir šių paskolų priežiūros taisyklių ir Bankų turto išpirkimo taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 139–7136.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 99.

- e) draudimas valstybės garantijos banko stabilumui didinti laikotarpiu skolinti įmonėms, priklausančioms tai pačiai grupei kaip ir bankas;
- f) reikalavimas laikytis tam tikrų papildomai nustatytų banko veiklos riziką ribojančių reikalavimų;
- g) reikalavimas padidinti banko įstatinį kapitalą papildomais akcininkų įnašais;
- h) reikalavimas akcininkams parduoti dalį akcijų;
- i) tam tikros banko veiklos (veiklų) apribojimas.

4. Banko akcijų paėmimas visuomenės poreikiams.

Vyriausybės nutarimas paimti banko akcijas visuomenės poreikiams pateikiamas bankui, kuris privalo ne vėliau kaip per 5 dienas kiekvienam savo buvusiam akcininkui registruotu laišku išsiųsti pranešimą. Pranešime nurodoma informacija apie priimtą Vyriausybės nutarimą ir tai, kad per 5 dienas nuo pranešimo gavimo dienos buvę akcininkai turi bankui raštu pranešti kredito įstaigoje atidarytų (turimų) sąskaitų, į kurias turėtų būti pervesti pinigai už paimtas banko akcijas, duomenis. Banko akcijų kainą tvirtina Vyriausybė, atsižvelgdama į audito įmonės ir (ar) turtą vertinančios įmonės siūlymus. Banko akcijų kainos nustatymo išlaidos apmokamos valstybės lėšomis. Buvusiems banko akcininkams sumokant nustatytą akcijų kainą už paimamas akcijas, jiems taip pat sumokamos Civilinio kodekso¹¹⁰ 6.210 straipsnio 1 dalyje nustatyto dydžio palūkanos nuo jiems priklausančios sumokėti akcijų kainos už paimamas akcijas už laikotarpį nuo nutarimo paimti akcijas įsigaliojimo dienos iki atsiskaitymo su buvusiais akcininkais dienos. Su buvusiais banko akcininkais, kurie nepraneša apie kredito įstaigose atidarytas (turimas) sąskaitas, atsiskaitoma Civilinio kodekso 6.56 straipsnyje nustatyta tvarka.

Taikant finansinio stabilumo stiprinimo priemones, turi būti vadovujamasi šiais principais¹¹¹:

- a) bankas, jo akcininkai ir vadovai turi prisiimti atsakomybę už savo veiklos rezultatus ir užtikrinti, kad bus įgyvendintos taikomos finansinio stabilumo stiprinimo priemonės, ir kad suteikti valstybės piniginiai ištekliai bei turtas bus racionaliai ir efektyviai naudojami;
- b) šios priemonės turi būti taikomos laikinai ir susiklosčius išimtinėms aplinkybėms (jei kyla reali grėsmė bankų sistemos stabilumui bei patikimumui)¹¹²;

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74–2262.

¹¹¹ *Cit. op.* 99.

c) finansinio stabilumo palaikymo priemonės turėtų būti taikomos laiku.

Kai Vyriausybė ar jos įgaliota institucija priima sprendimą dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo, išskyrus nutarimą paimti banko akcijas visuomenės poreikiams, kartu nustatomos finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo sąlygos, kurias finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo laikotarpiu turi vykdyti bankas ir (arba) banką kontroliuojantys akcininkai (užsienio banko filialą įsteigęs asmuo). Priėmus sprendimą bankui taikyti finansinio stabilumo stiprinimo priemonę, bankas ir (arba) banko akcininkai (užsienio banko filialą įsteigęs asmuo) apie tai informuojami raštu. Rašte nurodoma finansinio stabilumo stiprinimo priemonė ir jos taikymo sąlygos. Bankas ir (arba) banką kontroliuojantys akcininkai (užsienio banko filialą įsteigęs asmuo) gautame rašte nustatytais terminais privalo sprendimą dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo bankui priėmusią instituciją informuoti, ar sutinka su pasiūlytomis finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo sąlygomis. Finansinio stabilumo stiprinimo priemonė taikoma tik su banku ir (arba) banką kontroliuojančiais akcininkais sudarius sutartį. Šioje sutartyje numatomi banko ir (arba) banką kontroliuojančių akcininkų įsipareigojimai vykdyti finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo sąlygas, išskyrus atvejus, kai banko akcijos paimamos visuomenės poreikiams. Bankas ir (arba) banką kontroliuojantys akcininkai (užsienio banko filialą įsteigęs asmuo), prašantys taikyti finansinio stabilumo stiprinimo priemonę, privalo Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai jų nurodytais terminais pateikti informaciją, reikalingą sprendimui dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonės priimti, ir, sudarius sutartį dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo, sutartyje nustatyta tvarka ir terminais teikti informaciją, reikalingą kontroliuoti, kaip vykdomos finansinio stabilumo stiprinimo priemonės taikymo sąlygos.¹¹³

Autorės nuomone, šios Finansinio tvarumo įstatymo priemonės, jas įgyvendinantis Vyriausybės nutarimas ir Europos Centrinio Banko nuomonė dėl šio nutarimo įgyvendinimo yra svarbus žingsnis siekiant atstatyti ir užtikrinti finansinį stabilumą Lietuvoje. Svarbu, kad esant reikalui būtų galimybė pasinaudoti šiomis priemonėmis. Tačiau kritikuotina, kad Finansinio tvarumo įstatymas priimtas 2009 m. liepą, o jį įgyvendinantis Vyriausybės nutarimas tik daugiau nei po metų – 2010 m. lapkritį. Taigi daugiau nei metus nebuvo teisinės galimybės pasinaudoti šiomis priemonėmis, nors įstatymas ir buvo priimtas.

¹¹² 2009 m. lapkričio 12 d. Europos Centrinio Banko nuomonė dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonių taikymo sąlygų ir procedūrų [interaktyvus]. 2009, CON/2009/93 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2009_93_f_sign.pdf> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 12 d.].

¹¹³ *Cit. op.* 99.

3.2.2. Minimalūs darbo užmokesčio politikos reikalavimai

2009 m. gruodžio 10 d. Lietuvos banko valdyba patvirtino ir 2010 m. gruodžio 10 d. atnaujino minimalius kredito įstaigų darbuotojų darbo užmokesčio politikos reikalavimus¹¹⁴. Tai padaryta atsižvelgiant į naujus antrajame šio magistro darbo skyriuje minėtus Europos Sąjungos dokumentus.

Atsižvelgiant į CRD III¹¹⁵ ir CEBS gaires¹¹⁶ pakeista kintamojo atlygio skyrimo ir mokėjimo tvarka. Nustatyta, kad reikšmingos dalies, t.y. ne mažiau kaip 40 % (o kai kintamasis atlygis, banko ar, pavyzdžiui, banko atlyginimų komiteto nuomone, yra labai didelis – ne mažiau kaip 60 %), kintamojo atlygio mokėjimas turi būti atidedamas. Atidėjimo laikotarpis turi būti netrumpesnis nei 3 – 5 metai. Be to, kintamojo atlyginimo dalies, įskaitant ir atidėtąją dalį, išmokėjimas vykdomas tik esant stabiliai banko finansinei situacijai ir turi būti siejamas su individualiais banko, verslo padalinio ir atskiro darbuotojo veiklos rezultatais. Taip pat yra nustatytas reikalavimas pakeisti (sumažinti) arba visai nemokėti kintamojo atlygio dalies, jei banko veiklos rezultatai neatitinka banko veiklos strategijoje numatytų rodiklių arba banko veikla nuostolinga. Ne mažiau kaip pusę kintamojo atlygio bankai turės išmokėti akcijomis, su akcijomis susijusiomis finansinėmis priemonėmis arba kitomis nepiniginėmis priemonėmis, kurioms dar yra nustatomas teisių perleidimo atidėjimo laikotarpis. Atsižvelgus į visus šiuos apribojimus bankai realiai pinigais išmokėti galės tik 20 – 30 procentų skiriamo kintamojo atlygio.¹¹⁷ Tokios priemonės numatytos siekiant kuo labiau susieti darbuotojų skatinimą su banko ilgalaikės tęstinės veiklos interesais ir rezultatais, ciklo fazėmis ir banko finansine padėtimi. Bankai taip pat turės įsteigti atlyginimų komitetą, kuris vertins kintamojo atlygio skyrimo politiką, praktiką ir paskatas, tiesiogiai prižiūrės už rizikos valdymą ir atitikties kontrolę atsakingų ne vadovaujančių darbuotojų (angl. – *non-executives*) kintamuosius atlygius bei rengs sprendimų dėl kintamojo atlygio dalies skyrimo projektus, kuriuos tvirtins banko stebėtojų taryba. Papildyta informacijos apie atlyginimo skyrimą atskleidimo visuomenei dalis, įtraukiant suminę informaciją apie kintamąjį atlygį įvairiais segmentais: pagal veiklos rūšis, darbuotojų kategorijas, kintamojo atlygio mokėjimo priemones ir kita. Lietuvos bankas,

¹¹⁴ Lietuvos banko valdybos 2010 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 03-175 dėl Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 10 d. nutarimo Nr. 228 dėl Minimalių kredito įstaigų darbuotojų atlygio politikos reikalavimų pakeitimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 156 – 7966.

¹¹⁵ *Cit. op.* 66.

¹¹⁶ *Cit. op.* 86.

¹¹⁷ *Cit. op.* 108.

vertindamas minimalių kredito įstaigų darbuotojų atlygio politikos reikalavimų įgyvendinimą, remiasi ir antrame skyriuje minėtomis CEBS išleistų Atlyginimo politikos ir praktikos gairių nuostatomis. Pagal šias Lietuvos banko taisykles šalyje veikiančios bankai ir užsienio bankų filialai iki 2010 m. kovo 25 d. privalėjo parengti ir Lietuvos bankui pateikti darbuotojų kintamo atlygio nustatymo politiką, kuri turi atitikti ir skatinti veiksmingą rizikos valdymą ir ilgalaikius bankų veiklos interesus. Politika (jeigu buvo keičiama) pateikiama Lietuvos bankui kiekvienais metais iki einamųjų metų balandžio 1 d. Šiais reikalavimais siekiama apriboti bankų darbuotojų paskatas siekti maksimalių veiklos rezultatų trumpuoju laikotarpiu, dažnai tinkamai neįvertinus įvairių sandorių rizikos bankų stabilumui ilguoju laikotarpiu.¹¹⁸

Banko vidaus audito tarnyba ne rečiau kaip kartą per metus privalo patikrinti, kaip įgyvendinami šios politikos reikalavimai. Vertinant veiklos rezultatus, pagrindinis uždavinys yra nustatyti kintamojo atlygio fondą, kurį apskaičiuojant reikia vertinti banko veiklos rezultata, atsižvelgiant į esamą ir būsimą riziką, naudojamo kapitalo ir likvidumo palaikymo sąnaudas. Vertinant asmeninį kiekvieno darbuotojo indėlį, reikėtų atsižvelgti ne tik į finansinį indėlį, bet ir į nefinansinius kriterijus (vidaus taisyklių ir procedūrų laikymąsi, santykių su klientais ir investuotojais standartų laikymąsi ir kt.).¹¹⁹

Atitinkamus teisės aktus priėmė ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija (patvirtino Finansų maklerio įmonių, finansų patarėjo įmonių, valdymo įmonių ir investicinių bendrovių, kurių turto valdymas neperduotas valdymo įmonei, darbuotojų atlyginimų politikos reikalavimus) bei Draudimo priežiūros komisija (papildė Atlyginimų politikos nuostatomis Privalomuosius nurodymus draudimo ir perdraudimo įmonių skaidriam, patikimam ir apdairiam valdymui).

Autorės nuomone, Lietuvoje nustatyti reikalavimai atlygio politikai yra pakankami ir dabar svarbiausia yra juos tinkamai įgyvendinti. Ilgalaikis požiūris ir finansų sistemos tvarumas turi būti diegiamas pradedant nuo tokių individualių reikalavimų kaip kiekvieno vadovaujančio ir ne vadovaujančio banko darbuotojo, kurio profesinė veikla ir (arba) sprendimai gali turėti reikšmingą įtaką banko prisiimamai rizikai, atlyginimo nustatymo. Kai tokiu būdu finansų sistema bus pradedama tvarkyti nuo pagrindų, toks reguliavimas turėtų persikelti ir į kitas bankinės sistemos veiklos sritis.

Apibendrinant, galima pabrėžti, kad Europos Sąjungos mastu nustatomas bendras bankų korporatyvinio valdymo reguliavimas, labiau pritaikytas didelėms ir sistemiskai

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*

svarbioms, ne vienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje veikiančioms finansinėms institucijoms, todėl ne visada yra vienodai aktualus visiems Lietuvoje veikiančioms bankams, ypač vykdančioms veiklą tik šalies viduje. Todėl turėtų būti atsižvelgiama į banko dydį, riziką ir sistemine reikšmę globaliai, Europos Sąjungos ar Lietuvos finansų sistemai ir taikomi diferencijuoti, ne vienodo griežtumo reikalavimai: kuo mažesnis ir silpnesnę sistemine įtaką ekonomikai bankas turi ir kuo mažiau neigiamų pasekmių ekonomikai galėtų sukelti jo žlugimas, tuo reikalavimai turėtų būti švelnesni siekiant išvengti perteklinio reguliavimo tuose bankuose, kurie negalėtų sukelti didelės rizikos.

3.2. Jungtinė Karalystė

2009 m. lapkričio 26 d. seras David Walker, kuris yra Morgan Stanley banko vyresnysis patarėjas, buvęs Anglijos banko vykdančiasis direktorius bei Vertybinių popierių ir investicijų valdybos pirmininkas, paskelbė galutines rekomendacijas bankų valdyboms ir kitoms didelėms finansinėms institucijoms, siūlydamas sustiprinti ne vadovaujančių darbuotojų vaidmenį ir suteikti jiems atsakomybę kontroliuojant riziką ir atlyginimus. D. Walker taip pat rekomenduoja įsteigti valdytojo prižiūrėtojo pareigybę (angl. – *stewardship duty*) instituciniams investuotojams, kad jiems būtų suteiktas aktyvesnis verslo savininkų vaidmuo. Rekomendacijos pateikiamos galutinėje Jungtinės Karalystės bankų ir kitų finansinių institucijų korporatyvinio valdymo Walker peržiūros ataskaitoje¹²⁰. D. Walker siūlo ne vadovaujančius postus užimančioms darbuotojoms paskirti pakankamai laiko savo pareigoms atlikti ir įvertinti rizikas bei paklausti sudėtingų klausimų apie banko strategiją. Instituciniai investuotojai turėtų būti aktyvesni ir pasiruošę ištraukti iš valdymą, jei pastebi jame galimų problemų. Jie naudojami ribotos atsakomybės privilegija, tuo tarpu mokesčių mokėtojams teko prisiimti neribotą atsakomybę už didžiųjų bankų klaidas. Išankstinės prevencinės priemonės įtraukiant akcininkus gali ateityje padėti sutaupyti daug laiko ir pinigų visoms suinteresuotoms šalims.

Dėl atlyginimų Walker rekomenduoja išplėsti atlyginimų komiteto vaidmenį, kad jis būtų atsakingas už viso banko atlyginimų politiką ir tiesiogiai atsakingas už aukščiausius atlyginimus gaunančių asmenų užmokestį. Mažiausiai pusė kintamojo atlyginimo priedo arba

¹²⁰ WALKER, D. *A review of corporate governance in UK banks and other financial industry entities: Final recommendations* [interaktyvus]: 26 November 2009 [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_261109.pdf> [žiūrėta 2011-01-28].

premių turėtų būti mokama remiantis ilgalaikių paskatų sistema pusę išmokant po trejų metų, o kitą pusę – po penkerių metų. Du trečdaliai piniginių premijų taip pat turėtų būti atidėtos. Be to, rekomenduojamas didesnis atlyginimų skaidrumas dideliuose bankuose reikalaujant suskirstytų pagal darbo užmokesčio dydžio grupes darbuotojų, uždirbančių daugiau nei vieną milijoną svarų per metus, pavišinimas.¹²¹

Kitos specifinės ataskaitos rekomendacijos:

- a) aktyvūs investuotojai turėtų prisijungti ir laikytis naujo nepriklausomai kontroliuojamo Valdymo kodekso (angl. *Stewardship code*);
- b) Finansinės atskaitomybės taryba (angl. *Financial Reporting Council*) turėtų prisidėti prie Valdymo kodekso įgyvendinimo;
- c) Finansų priežiūros institucija turėtų kontroliuoti kaip investuotojai laikosi šio kodekso reikalavimų;
- d) valdybos pirmininkas turėtų būti patikrinamas kas metus jį perrenkant;
- e) atlyginimų komiteto pirmininkas taip pat kas metus perrenkamas, jei jo darbo rezultatai nesulaukia 75 procentų vertinančiųjų pritarimo;
- f) visų ne vadovaujančių darbuotojų supažindinimas su banko strategija, procesais bei reguliari mokymai;
- g) ne vadovaujančių darbuotojų griežtesnis tikrinimas pagal Finansų priežiūros institucijos nustatytas procedūras;
- h) bankai turėtų turėti valdybos lygio rizikos komitetus, pirmininkaujamus ne vadovaujančių darbuotojų;
- i) rizikos komitetai turėtų išnagrinėti ir, jei reikia, blokuoti didelius sandorius;
- j) vyriausias rizikos direktorius turi būti atskaitingas rizikos komitetui, o atleistas gali būti tik su valdybos pritarimu;
- k) atlyginimų komitetai turėtų atskleisti didžiausius atlyginimus gaunančių darbuotojų kitus gaunamus papildomus priedus.¹²²

David Walker teigia, kad nors pagrindiniai priežiūros reikalavimai ir turi būti įgyvendinti, kad būtų užtikrintas finansų sistemos patikimumas, tačiau pernelyg persistengti su priežiūros griežtinimu nereikėtų. Tai gali pažeisti bankų galimybes teikti klientams reikalingas finansines paslaugas ir priversti prie ypatingai aukštų mokesčių ir rinkliavų. Patobulintas valdymas turėtų reikšmingos įtakos formuojant pasitikėjimą bankais, kaip jie yra valdomi

¹²¹ *Ibid.*

¹²² *Ibid.*

valdybų ir prižiūrimi savininkų. Tai padėtų priežiūros institucijoms surasti reikiamą balansą. Šie pasiūlymai taip pat įtraukti ir į Finansinės atskaitomybės tarybos Jungtinės Karalystės Korporatyvinio valdymo kodeksą¹²³ bei Finansinių paslaugų įstatymą (angl. – *Financial Services Bill*)¹²⁴.

Autorės nuomone, Jungtinės Karalystės pavyzdys yra labai tinkamas ir sektinas kitoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Ši valstybė ėmėsi iniciatyvos reguliuoti pastaruoju metu labai aktualų klausimą daugiau nei minimaliai reikalauja Europos Sąjungos teisė ir taip šioje reglamentavimo srityje lenkia kitas Europos Sąjungos valstybes. Ypač sveikintinas kylančio iš apačios į viršų valdymo skatinimas, o ne tik nusistovėjęs didelėse institucijose – iš viršaus į apačią, nes problemų užuomazgas dažnai pirmieji pastebi ne vadovaujantys darbuotojai.

¹²³ Financial Reporting Council. The UK Corporate Governance Code [interaktyvus]. 2010 [Žiūrėta 2011 m. sausio 28 d.] Prieiga per internetą: <http://www.frc.org.uk/documents/pagemanager/Corporate_Governance/UK%20Corp%20Gov%20Code%20June%202010.pdf> [žiūrėta 2011 m. sausio 28 d.].

¹²⁴ House of Commons. Financial Services Bill [interaktyvus], 2009 [Žiūrėta 2011 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmbills/006/10006.i-ii.html>> [žiūrėta 2011 m. kovo 13 d.].

IŠVADOS

1. 2008 m. kilusi globali finansinė krizė parodė bankų korporatyvinio valdymo trūkumus ir jų neigiamą įtaką finansiniam stabilumui Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. Dabar egzistuojantis bankų priežiūros reglamentavimas Europos Sąjungos mastu yra pakankamas ir turi būti ne plečiamas, o tinkamai įgyvendinimas ypač dėl efektyvaus korporatyvinio valdymo ir atlyginimų politikos.
2. Esamas bankų korporatyvinio valdymo įgyvendinimas bei tolesnis reglamentavimas Lietuvos ir Europos Sąjungos mastu turi būti vykdomas proporcingai ir principingai atsižvelgiant į bankų institucinius, verslo modelių, veiklos, dydžio, sudėtingumo, teisinės formos ir korporatyvinio valdymo sistemų skirtumus. Tai turi būti įtvirtinta Europos Sąjungos institucijų leidžiamose gairėse ar rekomendacijose, o Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas esant poreikiui turi būti įgyvendinamas laiku jį taikant. Įgyvendinant ir tobulinant atlyginimų politiką taip pat turi būti atsižvelgiama ir į kiekvieno darbuotojo ar direktoriaus konkretų indėlį, kompetenciją, lojalumą, ilgalaikės naudos bankui siekimą bei bendrą banko finansinę situaciją ir rezultatus. Tai turi būti įtvirtinta vidiniuose kiekvieno banko nuostatuose ir taisyklėse.
3. Esant sudėtingesnei banko, valstybės ar visos Europos Sąjungos/globalaus masto finansinei situacijai būtinas didesnis bendradarbiavimas tarp bankų (ir kitų finansų įstaigų), išorės auditorių ir priežiūros institucijų, kuris neturi būti pastovus ir reguliarus, o operatyviai organizuojamas esant poreikiui, iškilus atitinkamo masto problemoms. Taip pat Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse turi būti laiku tobulinami nacionaliniai teisės aktai, bankų priežiūros institucijos turi atlikti ir skelbti reikšmingų problemų analizes, didinant skaidrumą ir siekiant supaprastinti bankų veiklą ir priežiūrą turi būti paviešinami korporatyvinio valdymo bei atlyginimų politikos principai, išleidžiami ir taikomi geros praktikos valdymo kodeksai, o nesilaikantiems nustatytų reikalavimų turi būti taikomas atitik arba pasiaiškink principas.
4. Turėtų būti sudarytas bendras Europos Sąjungos bankų valdymo kodeksas atsižvelgiant į nacionalinius valdymo kodeksus bei diferencijuojant pagal griežtumą reikalavimus bankų korporatyviniam valdymui atsižvelgiant į bankų dydį, riziką bei sisteminę įtaką

Lietuvos, Europos Sąjungos ar globaliai finansų sistemai. Reikalavimai stebėtojų tarybai turi būti ne kiekybiniai ir griežtai reglamentuoti, o labiau kokybiniai, pritaikyti prie konkrečios situacijos. Be to, labai svarbu, kad kokybiniai kriterijai būtų iš tikrųjų tinkamai įgyvendinami ir prireikus taikomi, nes jų netaikymas vėl skatintų imtis papildomo ir dažnai perteklinio reguliavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai:

- 1.1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OL, 2010 C 83;
- 1.2. 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/76/EU, kuria iš dalies keičiamos direktyvų 2006/48/EB ir 2006/49/EB nuostatos, susijusios su kapitalo poreikiu prekybos knygai ir pakartotiniam pakeitimui vertybiniais popieriais, taip pat su atlyginimų nustatymo politikos priežiūrinio tikrinimu. OL, 2010 L 329;
- 1.3. 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II) (nauja redakcija). OL, 2009 L 335;
- 1.4. 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/65/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIPVPS), derinimo. OL, 2009 L 302;
- 1.5. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje. OL, 2007 L 184;
- 1.6. 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija). OL, 2006 L177, p. 3;
- 1.7. 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/46/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 78/660/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių metinių atskaitomybių, 83/349/EEB dėl konsoliduotos atskaitomybės, 86/635/EEB dėl bankų ir kitų finansų įstaigų metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės ir 91/674/EEB dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės. OL, 2006 L 224, p. 2;
- 1.8. 2006 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB dėl teisės aktų nustatyto metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės audito, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 78/660/EEB ir 83/349/EEB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 84/253/EEB. OL, 2006 L 157;
- 1.9. 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti

- reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. OL, 2004 L 390, p. 3;
- 1.10. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB. OL, 2010 L 145;
 - 1.11. Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas. Valstybės žinios, 2009, Nr. 93–3985.
 - 1.12. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 54–1832.
 - 1.13. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74–2262.
 - 1.14. House of Commons. Financial Services Bill [interaktyvus], 2009 [Žiūrėta 2011 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmbills/006/10006.i-ii.html>>
[žiūrėta 2011 m. kovo 13 d.].
 - 1.15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 1673 dėl Valstybės garantijų bankų stabilumui didinti teikimo, administravimo ir šių garantijų vykdymo taisyklių, Pasitikėtinių (subordinuotų) paskolų bankams teikimo ir šių paskolų priežiūros taisyklių ir Bankų turto išpirkimo taisyklių patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 139–7136.
 - 1.16. Lietuvos Vyriausybės 2010 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 580 dėl Lietuvos Respublikos finansų rinkos priežiūros institucijų sujungimo koncepcijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 61–2991.
 - 1.17. Lietuvos banko valdybos 2010 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 03-175 dėl Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 10 d. nutarimo Nr. 228 dėl Minimalių kredito įstaigų darbuotojų atlygio politikos reikalavimų pakeitimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 156 – 7966.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. AGHION, P.; BOLTON, P.; FRIES, S. Financial Restructuring in Transition Economies. Tilburg University. Center for Economic Research. *Working Paper 96111*, 1996.
- 2.2. BERGLÖF, E.; ROLAND G. Soft Budget Constraints and Banking in Transition Economies. In *Journal of Comparative Economics*, 1998, nr. 26, p. 18-40.
- 2.3. BONIN, J.; WACHTEL, P. Dealing with Financial Fragility in Transition Economies. In *BOFIT Discussion Paper* [interaktyvus]. 2004, nr. 22 [žiūrėta 2011-02-19], p. 7-22. Prieiga per internetą:
<http://www.suomenpankki.fi/bofit_en/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/Documents/dp204.pdf> [žiūrėta 2011-02-19].
- 2.4. GARDÓ, S. *Bank Governance and Financial Stability in CESEE: A Review of the Literature, Focus on European economic integration*, Oesterreichische Nationalbank [interaktyvus], 2010/ Q1 [žiūrėta 2011- 02-06], p. 6-26 p. Prieiga per internetą:
<http://www.oenb.at/en/img/feei_2010_q1_studies_gardo_tcm16-186369.pdf> [žiūrėta 2011- 02-06]
- 2.5. GASPAR, J. M. et. al., Shareholder Investment Horizon and the Market for Corporate control. In *Journal of Financial economics*, 2005, 76 tomas.
- 2.6. JUŠČIUS, V. Verslo socialinės atsakomybės teorijų raida. *Ekonomika*, 2007, nr. 78, p. 51. ISSN 1392–1258.
- 2.7. KHURANA, R.; ZELLEKE, A. You can cap the pay, but the greed will go on. In *Washington Post*, 2009 m. vasario 8 d.
- 2.8. KIRÁLY, J.; K. MÉROO"; J. SZÁZ. Cases of Corporate (Mis)Governance in the Hungarian Banking Sector. In *Gup, B. (ed.). Corporate Governance in Banking: Global Perspective. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2007*, p. 252-278.
- 2.9. PODPIERA, J.; WEILL, L. Bad Luck or Bad Management? Emerging Banking Market Experience. In *Journal of Financial Stability*, 4(2), 2008, p. 135-148.
- 2.10. ROSSI, S.; SCHWAIGER, M.; WINKLER, G. Managerial Behavior and Cost/Profit Efficiency in the Banking Sectors of Central and Eastern European Countries. *Vienna: OeNB. Working Paper*, nr. 96, 2005.

- 2.11. MEAGHER, P. Changing Hands: Governance and Transformation in Hungary's Financial Sector. In *Review of Central and East European Law*, 2002–3(1), 2002, p. 1-76.
- 2.12. MÜLBERT, P. O., Corporate Governance of Banks. In *European Business Organization Law Review*, 2008, p. 427.

3. Praktinė medžiaga

- 3.1. 2009 m. balandžio 30 d. Komisijos rekomendacija 2009/384/EB dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos. OL, 2009 L 120.
- 3.2. 2009 m. balandžio 30 d. Komisijos rekomendacija 2009/385/EB, kuria papildomos rekomendacijos 2004/913/EB ir 2005/162/EB dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių atlyginimų nustatymo tvarkos. OL, 2009 L 120.
- 3.3. 2010 m. birželio 2 d. Komisijos rekomendacijos 2009/384/EB dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos (2009 m. rekomendacijos dėl finansinių paslaugų sektoriaus atlyginimų nustatymo politikos) taikymo ES valstybėse narėse ataskaita [interaktyvus]. KOM (2010) 285 galutinis [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0286:FIN:LT:HTML>> [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]
- 3.4. 2010 m. birželio 2 d. Komisijos rekomendacijos 2009/385/EB (2009 m. rekomendacija dėl direktorių atlyginimų nustatymo), kuria papildomos rekomendacijos 2004/913/EB ir 2005/162/EB dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių atlyginimų nustatymo tvarkos, taikymo ES valstybėse narėse ataskaita [interaktyvus]. KOM (2010) 285 galutinis [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/CommDocs2010/06/comm285-2010_part1_ext_LT.doc> [žiūrėta 2010 m. spalio 20 d.]
- 3.5. 2010 m. gruodžio 13 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Sankcijų taikymo režimų finansinių paslaugų sektoriuje griežtinimas [interaktyvus]. KOM(2010) 716 galutinis [žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.], p. 3-11. Prieiga per internetą:

- <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/sanctions/COM_2010_0716_lt.pdf> [žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.].
- 3.6. 2009 m. gegužės 27 d. Komisijos komunikatas. Europos finansų priežiūra [interaktyvus]. KOM(2009) 252 galutinis [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0252:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2011-01-28].
- 3.7. 2008 m. spalio 13 d. Komisijos komunikatas – Valstybės pagalbos taisyklių taikymas finansų įstaigoms skirtoms priemonėms dėl dabartinės pasaulinės finansų krizės, OL, 2008 C 270, p. 8; 2009 m. sausio 15 d. Komisijos komunikatas – Finansų įstaigų kapitalo atkūrimas esant dabartinei finansų krizei: pagalbos apribojimas iki mažiausios būtinos sumos ir apsaugos priemonės nuo netinkamo konkurencijos iškraipymo, OL, 2009 C 10, p. 2; 2009 m. vasario 25 d. Komisijos komunikatas dėl sumažėjusios vertės turto tvarkymo Bendrijos bankų sektoriuje, OL, 2009 C 72, p. 1.
- 3.8. 2010 m. spalio 13 d. Europos Komisijos žaliaji knyga. Audito politika. Per krizę įgyta patirtis [interaktyvus]. KOM (2010) 561 galutinis [žiūrėta 2010-11-20], p. 3-21. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0561:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-11-20].
- 3.9. 2010 m. birželio 2 d. Europos Komisijos žaliaji knyga. Bendrasis finansų įstaigų valdymas ir atlyginimų politika [interaktyvus]. KOM(2010) 284 galutinis [žiūrėta 2010-10-25], p. 2-30. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0284:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-10-25].
- 3.10. 2009 m. kovo 4 d. Komisijos pranešimas pavasario Europos Vadovų Tarybai. Europos ekonomikos atkūrimo skatinimas [interaktyvus]. KOM(2009) 114 [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0114:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2010-11-20].
- 3.11. 2009 m. lapkričio 12 d. Europos Centrinio Banko nuomonė dėl finansinio stabilumo stiprinimo priemonių taikymo sąlygų ir procedūrų [interaktyvus]. 2009, CON/2009/93 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą:

- <http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2009_93_f_sign.pdf> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 12 d.].
- 3.12. 2010 m. gruodžio 10 d. CEBS guidelines on remuneration policies and practices [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eba.europa.eu/cebs/media/Publications/Standards%20and%20Guidelines/2010/Remuneration/Guidelines.pdf>> [žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.].
- 3.13. 2009 October CESR, CEBS, CEIOPS cross-sectoral stock-take and analysis of internal governance requirements [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.eba.europa.eu/documents/Publications/Other-Publications/Others/3L3-cross-sectoral-stock-take-and-analysis-interna.aspx>> [žiūrėta 2011 m. sausio 19 d.].
- 3.14. Financial Reporting Council. The UK Corporate Governance Code [interaktyvus]. 2010 [Žiūrėta 2011 m. sausio 28 d.] Prieiga per internetą: < http://www.frc.org.uk/documents/pagemanager/Corporate_Governance/UK%20Corp%20Gov%20Code%20June%202010.pdf> [žiūrėta 2011 m. sausio 28 d.].
- 3.15. 2010 m. birželis. Bank of England. Financial stability report [interaktyvus]. 2010, nr. 27 [žiūrėta 2011 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankofengland.co.uk/publications/fsr/2010/fsrfull1006.pdf>> [žiūrėta 2011 m. kovo 14 d.].
- 3.16. OECD Principles of Corporate Governance [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2010-10-12], p. 11. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>> [žiūrėta 2010-10-12]
- 3.17. 2009 m. kovo 18 d. EBPO viešoji konsultacija. Corporate governance and the financial crisis [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.oecd.org/dataoecd/31/37/42230408.pdf>> [žiūrėta 2010 m. spalio 29 d.].
- 3.18. DE LAROSIÈRE, J., et. al. *The High-Level Group on financial supervision in the EU report* [interaktyvus]. 2009-02-25 [žiūrėta 2010-09-10], p. 19-68. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf> [žiūrėta 2010-09-10].
- 3.19. WALKER, D. *A review of corporate governance in UK banks and other financial industry entities: Final recommendations* [interaktyvus]. 26 November 2009 [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą:

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_261109.pdf> [žiūrėta 2011-01-28]. WALKER, D. *A review of corporate governance in UK banks and other financial industry entities* [interaktyvus] 16 July 2009 [žiūrėta 2011-01-28]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/walker_review_consultation_160709.pdf> [žiūrėta 2011-01-28].

4. Travaux preparatoires

- 4.1. European Commission summary of responses to Commission Green paper on corporate governance in financial institutions [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/governance/feedback_statement_en.pdf> [žiūrėta 2011-02-16].
- 4.2. 2010 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvos Investuotojų asociacijos atsakymas į Europos Komisijos viešąją konsultaciją. Bendrasis finansų įstaigų valdymas ir atlyginimų politika [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. vasario 16 d.] Prieiga per internetą: <http://circa.europa.eu/Public/irc/markt/markt_consultations/library?l=/company_law/institutions_remuneratio/registered_organisations/lithuanian_investors/_EN_1.0_&a=d> [žiūrėta 2011 m. vasario 16 d.]

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe analizuojami reikalavimai korporatyviam bankų valdymui Europos Sąjungos mastu ir jų trūkumai, atlyginimų nustatymo politika bankinio sektoriaus darbuotojams ir direktoriams bei Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių atitinkamas reglamentavimas. Tyrime atskleidžiamas ir nagrinėjamas bankų korporatyvinio valdymo vystymasis pereinamuoju ekonomikos laikotarpiu, įgaliotojo – įgaliotinio problema, pagrindinių suinteresuotųjų šalių (akcininkų, stebėtojų tarybos, priežiūros institucijų ir kt.) indėlis ir galimas jo tobulinimas, analizuojamas rizikos valdymas, interesų konfliktai, priemonės, kaip įdiegti veiksmingą bankų korporatyvinį valdymą.

Pagrindinis šio darbo tikslas – išsamiai ir visapusiškai įvertinti, palyginti bei išanalizuoti Lietuvos ir Europos Sąjungos komercinių bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimo įtaką finansiniam stabilumui. Tam buvo išskirti šie uždaviniai: išanalizuoti bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimą ir jo esminius trūkumus Europos Sąjungos mastu; išnagrinėti atlyginimų direktoriams ir kitiems bankinio sektoriaus darbuotojams nustatymo politiką; iširti Lietuvoje įgyvendinamas teises bankų korporatyvinio valdymo priemones finansiniam stabilumui sustiprinti; pasiūlyti, kaip stiprinti bankų korporatyvinio valdymo reglamentavimą.

Tyrime naudotasi šiais teisiniais metodais: istoriniu, loginiu, teleologiniu, o daugiausia – sisteminiu atsižvelgiant į sisteminius ryšius tarp tarptautiniu mastu veikiančių bankų ir lyginamuoju – lyginant bankų valdymo reglamentavimą Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse bei bankų ir nefinansinių institucijų korporatyvinį valdymą.

Pagrindinės tyrimo išvados leidžia teigti, kad reikalingas veiksmingesnis esamo bankų priežiūros reglamentavimo įgyvendinimas ypač dėl efektyvaus korporatyvinio valdymo ir atlyginimų politikos. Jis turi būti vykdomas proporcingai ir principingai atsižvelgiant į bankų institucinius, verslo modelių, veiklos, dydžio, sudėtingumo, teisinės formos ir korporatyvinio valdymo sistemų skirtumus bei kiekvieno darbuotojo konkretų indėlį, kompetenciją, lojalumą, ilgalaikės naudos bankui siekimą bei bendrą banko finansinę situaciją ir rezultatus. Esant sudėtingesnei banko, valstybės ar ES/globalaus masto finansinei situacijai skatintinas didesnis bendradarbiavimas tarp finansų įstaigų, išorės auditorių ir priežiūros institucijų, kuris turėtų būti organizuojamas iškilus atitinkamo masto problemoms. Be to, laiku turi būti tobulinami nacionaliniai teisės aktai, priežiūros institucijos turi atlikti ir paskelbti reikšmingų problemų analizes, turi būti siekiama supaprastinti bankų veiklą ir priežiūrą paviešinant korporatyvinio valdymo bei atlyginimų politiką, sudaromas bendras ES bankų valdymo kodeksas.

SUMMARY

The Master thesis aims to analyze requirements and their shortcomings for the corporate governance of banks in Lithuania and the European Union, remuneration policy for the banking sector employees and directors as well as the relevant regulation in Lithuania and other European Union Member States. Analysis explores the corporate governance of banks in transition, principal – agent problem, the input of main stakeholders (shareholders, board of directors, supervisors, etc.) and its possible improvement as well as examines risk management, conflicts of interest, effective implementation of possible solutions.

The main aim of this master thesis is to fully and comprehensively assess, compare and analyze the regulation of the corporate governance of commercial banks impact to financial stability in Lithuania and the European Union. Therefore, the following tasks were set: to analyze the regulation of corporate governance of banks and its main shortcomings in the European Union; examine the remuneration policy of directors and other banking sector employees; investigate legal instruments of the corporate governance of banks implemented in Lithuania to strengthen the financial stability; make suggestions for improving this regulation.

The following methods were used in this analysis: historical, logical, teleological and mainly – systemic taking into account systemic relations between internationally operating banks and comparative – comparing the regulation of the corporate governance of banks in Lithuania and other EU Member States, the governance of banks and non-financial institutions.

Main conclusions of this paper show the need for a more effective supervision of the implementation of principles on the good corporate governance and remuneration policy. They should be implemented by principle-based and proportionate way in order to take account of the differences in business models of banks, the nature of their activity, their size, complexity, legal form and different corporate governance systems and arrangements as well as every employee specific contribution, competence, loyalty and seeking for long term value for a bank and general bank financial situation, results. In case of a difficult bank, state or the EU/global situation more cooperation between financial institutions, external auditors and supervisors is essential. It should be organized not regularly but in case of enough serious problems. Furthermore, national legislation have to be improved in time, supervisory institutions have to present analysis of significant problems, banking and its supervision needs to be simplified by publishing corporate governance and remuneration policies, the EU corporate governance code for banks should be created.